CİLT : 16 MAYIS 1968 SAYI : 192

yeni ufuklar

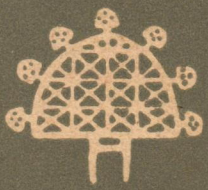

Politika ve Kültür ..... Sabahattin Eyuboğlu
Aklar Ve Karalar ..... Cavit Orhan Tütengil
Çıktım Yunus Dalına ..... Nermi Uygur
Devlet Ana'nın Özü, Biçimi ..... Ferit Edgü
Zaman Yaratır, Yutar ..... Rauf Mutluay
Daha İyi Bir Dünya ..... Ömer Faruk Toprak
Orhan Burian'dan Mektup ..... M. Başaran
Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri II ..... Vasfi Bingöl
Anadolu Türkçesi XV ..... İsmet Zeki Eyüboğlu
Kloşar ..... Nedim Gürsel
Soruşturmaya Cevap ..... Gülsen Köprülü
Lykurgos ve Saint-Simon ..... Talayhan Soytürk
Olaylar Yorum İstemez ..... Oğuz Arıkanlı

YENİ UFUKLAR : Aylık Sanat, Düşünce Dergisi. Sahibi : MİHRİNNİSA GÜNYOL. Yazı İşlerini Yöneten : OĞUZ ARIKANLI. Yönetim yeri : Boyacı Ahmet So. Nuribey Han, 208. Çemberlitaş, İst. Tel. : 27 49 74. Yazışma ve Havale adresi : P. K. 1034, Galata - İst. Bu sayıyı hazırlayan : VEDAT GÜNYOL. Yıllık abonesi : 16, altı aylığı : 9 TL. İlân : kapakta santimi 50, sayfalarda 25 TL. Gün Basımevi, İst.

Cilt: 16 Mayıs 1960 Sayı: 192

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

Politika ve Kültür

Sabahattin Eyuboğlu

Aslında politika kültürün ta kendisi olmalıydı: Filozofinin, şiirin, sanatın, insanlık bilincinin ta kendisi. En soylu anlamı insanları çıkar gözetmeden yönetmedir; bununsa kültürden başka bir yoldan sağlanabileceğini düşünmek (ki tümen tümendir hâlâ böyle düşünen politikacılar ve kocaman devlet başkanları) insanları koyun sürüsü gibi görmektir. Öyleyken benim kulaklarımla duyduğum şu sözleri ya da benzerlerini sizler de duymuşsunuzdur. Bu sözlerden birini bir büyük elçimiz, Türkiye'nin Cezayir olayları karşısındaki tutumu üstüne ateşli bir tartışmayı keserek söylemişti: *«Kardeş bırakalım politikayı da kültürden söz edelim biraz»*. Diyebilirsiniz ki elçi devlet[illegible]e meslek sırlarını senin gibi bir acemi çaylağa açmaktansa lâfı değiştirmek istemiştir. Hayır öyle olsa anlatmazdım bu anımı: Elçi içtenlikle politikayı küçük, kültürü büyük görüyor, ikisinin birbirinden kopmuşluğunu, bir diplomat olarak bile kendisinin kültür işlerine politikayı, politika işlerine kültürü karıştırmadığını belirtiyordu.

Bir başka sözü politikanın hayatımızda ağır bastığı günlerden birinde (Ağır basmadığı gün de pek kalmadı ya) ilerici bir aydından, hem de bir eğitimciden duymuşumdur: *«Bir politika savaşı içindeyiz; bırak şimdi kültürü mültürü de bu savaşı kazanmaya bakalım: Humanizma falan ardından gelir.»* Haklı ya da haksız bu görüş de politikayla kültürü birinciye öncelik tanıyarak ayırıyordu birbirinden. Maksadım kimseyi kınamak değil, çağımızın bir özelliğini, nice tartışmalarımızın bir kaynağını ortaya koymak. Anlaşmazlıklar, kıyasıya çatışmalar oluyor bu yüzden. Önce demiryolu sonra okul, önce ekonomi sonra filozofi, önce sosyal adalet, sonra sanat, önce toplum sonra birey, önce teknik sonra bilim, önce disiplin sonra sevgi, önce biz sonra dünya, önce yıkma sonra yapma diyenlerle bunların tam tersini söyleyenler arasında yurttaşın bocaladığı, hangisine hak vereceğini şaşırdığı çok oluyor yıllardan beri. Dön dolaş, bir bütün kurması gereken politikayla kültürün birbirinden kopmuş olmalarına dayanıyor bütün sorunlar. Ne kültürsüz politika tutunabiliyor ne de politikasız kültür. Bundan ötürü de hangisine öncelik verseniz sonunda umutlarınız suya düşüyor. Ne devlet başkanları gördük ki yüzyılımızda kültürsüzlüğün ta kendisiydiler, bu yüzden düşmanı da oldular. Nice kültürlü insanlar da gördük ki politikanın bir üfürüğüyle kürsülerini, onurlarını, özgürlüklerini, hattâ canlarını bir anda yitirmişlerdir.

Bu neden böyledir? Neden kültüre en saygılı ve en saygısız çağdır bizim çağımız? Neden politikacı olarak konaklarda viskiler içen elçi gizli gizli kültürden yana olur ve neden bütün isyanını kültürüne borçlu olan, kendi hakkını değil fakir fukaranın hakkını arayan bir aydın kişi kültüre boş verip politikadan bekler insanlığın mutluluğunu? Ben bunu dünyamızın sosyal adaleti doğurma sancıları için-

de olmasıyla ilgili görüyorum. Şöyle ki:

Çağımızda hemen bütün devlet düzenleri az çok, ister istemez seçim ya da devrimle, biçimsel ya da özden bir gelişmeyle demokrasiden yani halkın egemenliğinden yana gitmektedirler. Dünyayı tanrılar adına ve mutlu bir azınlığın çıkarına yöneten kırallar sahneden çekilmiş ya da birer kukla olarak sahnede kalmışlardır. Halk adına, insan hakları adına önce İngiltere, Fransa ve Amerika'da gerçekleşip dünyaya yayılan devrimlere ne yazık ki kıralların yerine Para Babaları'nı getirdiler. Ne garip, daha doğrusu ne anlamlıdır ki, tarihin bütün kırallarının hazineleri, halk adına, halkın emeğini sömürerek, halkın kanı bahasına kazanılmış özgürlüklere dayanılarak kazanılmış, yasalara yüzsüzce uydurulmuş zenginlikler yanında hiç kalır. Bugün, dünkü baldırı çıplak bir petrol, pamuk, tütün ya da demir kıralının oğlunun elinde bütün peygamber, kıral ve padişahların hayal edemiyecekleri olanaklar (ama unutmayın, demokrasinin yarattığı olanaklar) vardır.

Sene 1950. Paris'in bir kahvesinde Tristan Zara ile oturuyoruz. Alman işgali sırasında Paris burjuvalarının, büyük Fransız Devrimini yapmış burjuva torunlarının nasıl Nazilere kendilerini, yurtlarını sattıklarını anlatıyor Tristan Zara. Çünkü az önce bir lüks otomobil durmuştu önümüzde. İçinden bir züppe, bir de aslan biçiminde kırkılmış bir köpek çıkmıştı. Bu adam dedi Zara, Fransa'ya ihanet etti; kurşuna dizilmekten zor kurtuldu; yine de dilediği gazeteyi, tiyatroyu, satın alabilecek kadar zengin; ve bunun gibileri o kadar çok ki Fransa'da.

Büyük Fransız Devrimi sosyal adaleti sağlayamamıştı. Tersine eskilerden daha açgözlü ve daha becerikli sömürgenlere meydanı boş bıraktı ve para gücü yasaların da desteğiyle öylesine devleşti ki adaletsizliğin en koyusuna, sö-

mürünün en yüzsüzcesine karşı direniş daha zor oldu bir bakıma. Bu dev, savaşlarla, devrimlerle yıkılmıyor besleniyordu bile. Halkın bel bağladığı politikacıların, devlet adamlarının bilerek bilmeyerek bu devin ekmeğine yağ sürdüklerini az mı gördük? Kültürün bütün değerlerinden de yararlanmasını bilen bilginleri, sanatçıları dilerse süründürüp dilerse baş tacı eden bu devin karşısına insanlığın, eskisinden çok daha büyük bir bilinçle çıkması gerekiyordu; çıkmaya başladı çoktan. Her yerde Sol adı altında ılımlı ya da aşırı akımlar, partiler haline gelerek sosyal adalet savaşını başarılı başarısız yüzyıldır sürdürüyorlar. Ne var ki bu politik savaş kültürle, gerçek kültür adamlarıyla uzlaşamıyor, işbirliği edemiyor her zaman. Genel olarak dünyanın en kültürlü kişileri sosyal adaletten ve dolayısiyle de Sol'dan yana oldukları halde bütün Sol partilerin politika ile kültürü ayırmadıkları söylenemez. Sol'un liderleri arasında, Hitler kadar değilse bile, yine kültürü hiçe sayanları gördük. Kültür Sol'dan yana olduğu için Sağ'ın kültür düşmanlığı anlaşılır; ama Sol'un kültür düşmanlığı bindiği dalı kesmenin ta kendisidir, ve ne yazık ki parti dediğimiz zorunlu politika organının kaçınılmaz dar görüşlülüğü çok kez bu düşmanlığı beslemiştir çok yerde hâlâ beslemektedir de.

Kısacası kültür haksız savaşçı gibi haklı savaşçı için de bir yük oluyor, bütün savaş gücünü ona borçlu olduğu halde. Sömürgenin karşısına adaletin kılıcı olarak çıkıyor; sömürülen ve sömürenlerin karşısına da dizginleyici, firenleyici bir güç olarak. Kültürsüz (yani insanlık hesabına düşünmeyen) bir devlet adamı memleketini olsa olsa başkalarının zararına rahatlığa, güçlülüğe ulaştırabilir. Başkalarının zararına bir mutluluksa (İğrenç olması bir yana) er geç mutluluğun ta kendisi olmuyor mu, olmak zorunda

değil mi? Çıkarcılık kötü olur da, çıkarcı bir politika, sol da olsa, sosyal adaletten yana da olsa, kötü olmaz olur mu?

Çağımız devletlerinin, serüvenlerinden, Avrupa'da, Amerika'da, Rusya'da, Çin'de, Maçin'de ve bizde olup bitenlerden alacağımız ders şudur bence: Kültürsüz politika insanlığın baş belâsıdır, ve politika kültürün ta kendisi olup herkesten en iyi yapacağı işi yapmasını, kendini aşmasını istemedikçe hiç bir devrimin mutluluğa ulaştıracağı yok dünyamızı. Bugün halk arasında nerdeyse dalavera anlamına gelen politika, bir şehri düzenleme, yönetme demektir aslında. Şehirler memleket, memleketler ülke, ülkeler imparatorluk olunca işler değişti. Politika, ne bahasına olursa olsun başa geçme ve başta kalmayı sağlama sanatı oldu. Platon ideal devletinde yöneticileri başa geçmek istemeyenler arasından seçerken politikacıların hele demokrasilerde baş belâsı olacaklarını sezinlemiş olsa gerek. Bugünkü anlamında politikacılar olmasa dünyamız sömürü düzeninden daha erken kurtulurdu. Daha dün dünyanın en kültürlü memleketlerinden biri olan Almanya'da kültürsüzlüğün ta kendisi olan bir insan, sömürgenlerin desteklediği politika yoluyla başa geçip milletine ve dünyaya ettiği kötülüğü düşünün.

Demek istediğim kısaca şu: Çağımızın büyük sorunlarından biri kültürün politikayla ve politikanın kültürle uzlaşmakta çektiği zorluktur, bu uzlaşma olmadıkça insanlık rahat etmiyecektir. Bu uzlaşma da ancak ve ancak sosyal adaletsizliği sürdürmek isteyen devlet adamları yerine sosyal adaleti gerçekten özleyen devlet adamlarının gelebilmesiyle gerçekleşebilir.

Aklar ve Karalar

Cavit Orhan Tütengil

Evrende olup bitenleri iki kümeye indirgesek aklara ve karalara ulaşırız. Gerçi bir atasözümüzün ortaya koyduğu gibi «Ak koyunun kara kuzusu da olur». Fakat her çağ, bu iki kümeden hangisi ağır basıyorsa onun adını almaya eğilimlidir. İnsanoğlunun iyimserliği karanlığı aydınlıkların şaşmaz habercisi sayagelmiştir. Türk hikmeti «Kara gün kararıp kalmaz» atasözüyle bu iyimserliği paylaşır.

Toplumumuzun olayları ak sayfalar üzerine kara satırlarla geçince başka bir varlık kazanıyor. Böylece, akıp giden hayatın ve çalkantılı toplumun durdurulmuş anlarını elde bulunduruyoruz. «Nerede» bulunduğumuzu anlamamız kadar «Nereye» gittiğimizi sezmemiz için de bu «toplum resimleri» üzerinde düşünmemizde fayda var. Ele alacağımız ilk resme «Bir taç giyme töreni» adı verilebilir. Üniversitelerin açılış törenleri sırasında bir öğrenci başkanı aynı öğretim üyesinin resmî - özel okuldaki farklı tutumunu şu örnekle ortaya koyuyordu : «Şimdi Kadıköy Mühendislik ve Mimarlık Özel Okulu ile İstanbul Teknik Üniversitesi Teknik Okulu Maden Şubesi Haziran 1967 mekanik sınav sonuçlarını açıklıyorum. Bu iki okulda da mekanik dersini aynı profesör vermektedir. Özel okulda Haziran'da mekanik sınavına 27 kişi girmiş, bunlardan 19'u başarı göstermiştir. Maden şubesinde ise sınava giren 33 kişiden ancak (1) tanesi başarılı olabilmiştir»[1]. Ankara'ya kadar uzanan yürüyüşlerle kamu oyuna duyurulmaya

çalışılan, bir saman alevi gibi sönüp giden «Özel okullar sorunu»ndan geride kalan kül budur.

Kasım 1967 tarihini taşıyan «Plânlama» dergisinin özel sayısı Türkiye'de yetesiye işlemeyen «istifa mekanizması»nın düşündürücü bir resmini vermektedir. «Ulusal Kollokyum Hedef ve Strateji Toplantı Notları»nın altı yerinde «DPT'deki görevinden ayrılmıştır» notu şu adları izliyor : Baran Tuncer, Yalçın Küçük, Halûk Ceyhan, Ülkü Eğeci, Memduh Aytür ve Çetin Tokcan. Görüş ayrılıkları nedeniyle Devlet Plânlama Teşkilâtında meydana gelen bu ikinci istifa dalgasından sonra «takunya» seslerinin koridorları doldurduğu öne sürülüyor.

Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Ömer Asım Aksoy dilimizin özleşmesi açısından son otuz beş yılın verimini özetlerken, «...yazı dilimizde % 35 - 40 olan Türkçe sözcük oranı, bugünkü yazı dilimizde ortalama % 75'dir. Ortalama diyorum; çünkü bu oran, yazara göre % 60 - 90 arasında değişmektedir.. 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanununda ancak % 25 Türkçe sözcük bulunduğu halde 1961 Anayasasında % 70 Türkçe sözcük vardır»[2] diyordu. Bu sonuca sevinmekte acele etmeyiniz. «Hürriyet ve İtilâf» çı damarı kabaran Ulunay geçenlerde şu satırları yazdı : «Ziya Gökalp bu güzel lisanın canına okuyanlardan biridir. Bir Arapça, Farsça kelime düşmanlığı ortaya atmış ,(Şoven) İttihad'çıları başına toplamış ve güzel Türkçe bu hâle gelmiştir»[3].

Son günlerin benim açımdan ilginç «toplum resimleri»nden biri de Cumhuriyet'in «Tartışma» sütununda yer alan bir «açık cevap» oldu[4]. Bir «Cumhuriyet Savcısı» İçişleri Bakanının Millet Meclisinde olaylara yol açan sözlerini kamu oyu önünde tartışarak görüşlerini savunuyordu. Eski kuşakların «İsim ve adres mahfuzdur» sözlerini ara-

dıkları köşede ise savcının adı ve adresi vardı. Geliştiğini görerek sevindiğimiz «diyalog»da kişiliklerini ortaya koyanlar çoğalmaktaydı. Hukuk uğruna savaş verenler listesine «Koyulhisar C. Savcısı Şiar Yalçın» da katılmıştı.

«Uyanış» ve «Şahlanış» mitinglerinin su yüzüne çıkardığı bunalım çok sayıda «toplum resmi»nin konusu olmuştur. Sayın Sami N. Özerdim'in «gericilik» sözcüğünü olaylar karşısında hafif bularak onun yerine demeyi yeğlediği «irtica», Cumhuriyet Türkiye'sinin yörüngesini, iç ve dış desteklerle değiştirmeyi kararlaştırmış görünmektedir. «Eskiden, gericilik görünüşleri, pantalonumuzun paçasına sıçrayan çamur damlası niteliğindeydi. Şimdi ise, Türkiye, dizlerine değin bir (irtica) batağının içindedir» diyen Özerdim bizim de katıldığımız bir tespitte bulunmuştur[5].

Görüldüğü gibi, aklarla karaların renklendirdiği bir «Benekli Türkiye»de yaşıyoruz. Dünün önemli sayılan pek çok konusu günümüzde bir «ayrıntı» bile değildir. Çünkü Atatürk Türkiye'si bugün Hamlet'in kelimeleriyle konuşmaktadır: «To be or not to be». Böyle durumlarda sorumlu aramanın yerini görev yüklenme alır.

---

[1] *Bkz. Gençlik Dergisi, Sayı 117, s. 19.*

[2] *Ö. A. Aksoy, Özleşen Dilimiz, Ankara 1967, s. 12-13.*

[3] *Milliyet, 17 Mart 1968, s. 2.*

[4] *Cumhuriyet, 15 Mart 1968, s. 2.*

[5] *Varlık, S. 714, 15 Mart 1968, s. 3.*

Çıktım Yunus Dalına

Nermi Uygur

Otur mantık, kalk mantık — bazan bunalıyor insan. Eskisinden daha iyi anlıyorum şimdi mantıkçıları: herkesten çok onların hakkı var zırzopluğa. Çözümle! Çıkarımla! Denetle! Ne tuhaf çalışma buyrukları bunlar böyle. Gel gör ki mantık işlemlerine bir kaptıran kolay kolay kurtaramıyor kendini. Zamanla unutuluveriyor işlemlerin araç olduğu. Alabildiğine uzuyor benimkiler de. Ardarda dizsek, Haydarpaşa - Ankara tren yolunun yanına yenisini döşeriz gibime geliyor. Mantıkla alışverişi olmayan bir yerlere gezmeye gitmek zorundayım bu gidişle. Varsa. Öyle ya, *varsa.* Açıkçası, elindeki işe vursa da tekmeyi, kendinden kurtulamıyor insan. İnsan-olmaya yapışık birşey mi yoksa mantık? Bilmem ki: anlamlı bir soruysa bu, ya olumludur karşılığı ya da olumsuz, yeter ki bulabilelim doğru karşılığı. Ama bana ne şimdi bütün bunlardan.

Yunus'u karıştırıyorum. Şiire uzanmışım kaşla göz arasında, içgüdüyle. Ölüm şiirlerini geçiyorum. Aslında yaşamaya övgü ama onlar. Şöyle delidolu, saçmasapan birşeyler arıyorum. Aşk, İrfan, İrşat — hepsi de Yunusça pırıl pırıl ama aklı azat etmek istiyorum ben. Sonuna geldik nerdeyse *Divan*'ın. Ne yapacağım peki? Olmaz ama öyle şey. Yok, yok Yunus Emre'de.

Çıktım erik dalına....

Dememiş miydim? Yorgunluktan olacak, karışıp gitmiş

belleğimde, daha geçenlerde kimbilir kaçıncı kez tepesindeydim bu dalın.

Çıktım erik dalına anda yedim üzümü
Bostan ısı bakıyıp der ne yersin kozumu.

Erik ağacında üzüm yedim diyene ne derler, siz söyleyin. Düpedüz kaçık derler. Ne bilgece bir kaçıklık oysa bu. Tanım gereği eriktir meyvası erik dalının. Erik-olmayan birşey bitmez erik dalında. Biterse erik dalı değildir zaten o dal. Üzümse bağ kütüğünde yetişir. Karşıt şeyler erik ile üzüm. Bir bağdaşmazlık dile geliyor bu dizede. Erik dalına çıkan, birşey yemiyebilir; yerse de eriktir zorunlukla, yediği. Bununla da bitmiyor. N'oluyor sonra? Görüyor gören, ağaçtakini. Eriğimi ne yiyorsun, diye sorması gerekir, değil mi? Oysa ne yiyorsun cevizimi, diye çatıyor. Hem çatan da rasgele meyvacı değil, -- «bostan ısısı», kavun karpuz tarlası sahibi.

Öylesine düşünülmüş, öylesine mantıkla dürülüp yuvarlanmış gibi bir tekerleme ki bu dizeler. Belli nitelikte bir saptama, bir koyum var ilkin. İkinci bir koyum yadsıyor hemen bunu, erik başka şey üzüm başka şey. Üçüncü bir koyum ilk iki koyumun ikisiyle de tutarsız. Dördüncüyse, ne doğrudan doğruya üçüncüyle, ne de öbür iki koyumla ilişkide. Tam bir bağlantısızlık. Saçmaya erişmek için en temelli mantık yasalarının hepsine birden en ince tuzağı kurmuş Yunus. Yoğun bir mantık uygulamadan okkalı bir saçma elde edilemiyeceğini adamakıllı biliyor. Raslantısal bir anlamsız değil Yunus'unki. Anlamsız'ların en güzellerinden birini yaratmış. Her çelişmenin güzel olmasını bekleyemeyiz. «Bu şimdi tümüyle sarıdır» önermesinin yanına hep aynı «bu», aynı «şimdi»yi gözönüne ge-

tirerek «bu şimdi tümüyle yeşildir» önermesini koymakla elde edilen saçma, mantık kitaplarının çoğuna özgü bir takır-tukurluğun belgesi. Hangisinde erik dalındaki üzümün tadı? Büyük bir etkiyle ortada Yunus'un saçması, sözü uzatmadan, matematikçe diyebileceğimiz bir enaz'la güçlükleri yeniyor da ondan. Don Quijote'nin aklını başından alan saçmalar da kolay kolay yabana atılamaz ama, suyolu gibi sürüp gittiği için karışıyor doğrusu çoğu zaman. «Yıldızların yardımıyla kutsallığınızı kutsalca pekiştiren yüce gökler, büyüklüğünüzü hak ettiği hakkı hak ettiriyor size.» İyi ki Cervantes başka bir yerden aktarmış, gözümden düşecekti yoksa. Ses tekrarlarına dayanan saçmalar tümen tümen Türkçede. Hani çocukken hepimizin bir berberi vardı, kimsenin saçını kırkmamıştı hani?

Bir berber bir berbere
Bre berber gel beraber
Bir berber dükkânı açalım demiş.

Dize dize yazmasak da şiir bu.

Ucuz başarıyı sevmiyor Yunus, her büyük ozan gibi. Sesleri yansı yansı düzenleyip zenginleştirdiği zaman, ancak derinleri duyan kulağın işiteceği biçimde gizlemeyi biliyor:

Kerpiç koydum kazana poyraz ile kaynattım
Nedir diye sorana bandım verdim özünü.

«Kerpiç», «koydum», kazana»... «Kaynattım», «koydum», «kerpiç»... Ne yerli yerine oturmuş k-sesleri bunlar! «Nedir diye soran» kim? Kim olacak, anlamsız'ın söz-dışı bir şey olduğunu sanan herkes — insanların çoğu bu öbeğe gi-

rer ne yazık ki. Anlamlı olamaz bir olay, anlamsız da. En alışılmadık, en tuhaf, en şaşırtıcı evren olayları bile anlam ötesi şeylerdir. Ancak söz yapıtlarının, nesnece değil sözce kuruluşların özelliğidir anlamlı ile anlamsız. Yalnızca dilsel gerçekliklere yüklenebilen bir deyi «anlamlı», «anlamsız». Öylesine içten kavramış ki Yunus mantığın bu temel ilkesini. Kazana kerpiç koyup poyrazla kaynattığını söyleyince, nesne olay gerçekliğinden başka birşey tanımayanların, dilin gücüne ilgisiz kimselerin «şu pişene bir de biz bakalım» diyeceğinden kuşkusu yok Yunus'un. İnsanların çoğunun dile bir tek görev tanımasından, dili hep nesneleri adlandırmak için kullanmasından yakınmakta o da. Düpedüz bir gereç değil oysa Yunus'a göre dil. *Dile salt kendisi için,* dilin *dil* varlığı yönünden bir değeri olduğuna inanıyor Yunus, bütün mantıkçılar gibi. Dil hep dil-olmayan birşeyi göstermez, dilce kendi olanaklarını da dile getirebilir, yeter ki dilin bu yönünü görecek göz olsun insanda, yeter ki Yunusça mantık olsun insanda. Bütün bunlar da nedir? diye sorana, banıp verir Yunus özü— dil özünü, dilin özünü.

Erik dalından cevize, kerpiç dolu kazandan yalım yapan poyraza, ordan da dilin özüne atladık. Kaptırdık bir kez kendimizi Yunus'un o düşler gören aklına, akılla yoğrulan düşlerine. Oldu olacak, bırakalım kendimizi, uça kona dura atlaya dolaşalım dizelerinde Yunus'un.

Bugün bayram, mantık bayramı. Gülelim öyleyse, gitsin gelsin akıl, gitsin gelsin aklımız.

Bir serçenin kanadın kırk katıra yüklettim
Çift dahi çekemedi şöyle kaldı yazını

Gerçeküstü ressamların belki de ilki Yunus. Bir «yazı»,

bir ova çizmiş, geniş mi geniş tek bir sözcükle, bozkır bu, Anadolu bozkırı, uçuk renkli bir yitik. Ta uzaklarda yüklü katırlar, sayanlar tam kırk tane diyecekler. Kımıldanamıyorlar ama, ağırlıktan çökecekler nerdeyse ovaya. Kolay kolay taşınacak şey mi yani? Bir serçenin kanatçığını vurmuşlar katırlara. Böylesi düzlüklere katırdan çok kağnı yakışır diye düşünenler de çıkmış.

Bir serçenin kanadın kırk kağnıya yüklettim

diye okuyor bazıları. Gücenmez ki buna Yunus. Sazına sarılıp bazan katırla, bazan kağnıyla düşlerini beziyordu belki o.

Gelmiş geçmiş bütün çağların altını üstüne getirseniz de eşine benzerine raslayamayacağınız bir fizik olmaz'ı işte size:

Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere.

Sinek ne denli iri olursa olsun, kartal ne denli küçük olursa olsun, gene de olmaz dünyada böyle şey, sinek sinekse kartal da kartal. Yalan mı peki bu?

Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere.
Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu.

Yalan değil, gerçek. Ne düşündürücü belge, Yunus'un gördüğü toz. Hangi saçma edebiyatında, böylesine inandırıcı kanıt var? Mantığın yine kendisine dayanarak kendisiyle nasıl eğlendiğini seyretmek isteyenin, yapacağı en akıllıca şey, yine Türkçenin dille başardığı bir cambazlığa başvurmaktır:

O yalan bu yalan
Fili yuttu bir yılan --
Bu da mı yalan?

Belki de bu, Yunus Emre'nin esinlendiği doğru? Bir olaya fizik varlık düzeninde raslamak ya da raslamamak bağlamaz ozanı. Söylediği yalan olduğu halde, kendisine yalancı diyemiyeceğimiz mantık ustasıdır ozan.

Birçoğumuzu çarpık düşünceli kılan üstünkörü bir genellemenin yanlışlığını da ortaya koyuyor Yunus: Mantık ile düşgücü birbirini dışta bırakır, derler. Mantık sınır çizmektir, düşgücü sınır aşmak. Taşım taşım taşar düşgücü. Kasım kasım kasılır mantıksa. Sözümona kurudur, kısırdır, yavandır mantık. Canlıdır, doğurgandır, renklidir düşgücü. Böyle denir hep. Çürütüyor ama bu nedenlerin hepsini Yunus. Kim ona yetişebilir düşleri düşlerle çarpım çarpım düşlerken?

Kötürümle güreşip yenilir. Kaf Dağından atılan taş, ülkeler boyunca yuvarlandıktan sonra, yüzünü darmadağın edecekken zor kurtarır kendini. Şu söze bakın siz: dimdik kavağın upuzun tepesine tırmanmış balık, canı turşu çekmiş, ummalara uğrayacak orda sunulan zift turşusundan yemezse; sıpa yavrulamış leylekse. Kör görüyor, sağır işitiyor, dilsiz türkü söylüyor bağıra bağıra. Tuttuğu gibi öküzü gırtlağından yere sermiş Yunus; sahibi de gelmiş, sen benim kazımı ne diye öldürdün gibilerden çatıyor; çatsın bakalım. Ya kaplumbağaya ne dersin: gözsüz değirmen taşçığı genişliğinde bir alanı dolansa daha ne ister, değil mi? Gel gör ki Kayseri yolunu tutturmuş koşuyor da koşuyor Yunus'un düşlerinde.

Bir küt ile güleştim elsiz ayağım aldı
Güleşip basamadım göyündürdü özümü.

Kafdağından bir taşı şöyle attılar bana
Öylelik yola düştü bozayazdı yüzümü

Balık kavağa çıkmış zift turşusun yemeğe
Leylek koduk doğurmuş baka şunun sözünü

Gözsüze el eyledim sağır sözüm işitmiş
Dilsiz çağırıp söyler dilimdeki sözümü

Bir öküz boğazladım kakıldım sere kodum
Öküz ıssı geld'aydur boğazladın kazımı

Tosbağaya sataştım gözsüz sepek yoldaşı
Sordum sefer nereye Kayseri'ye azimi.

Mantık düş-oyunu olur ustanın elinde; düş-sanatı uygulamak mantıktır er kişide. Üstün akıl başarısıdır saçma, ozansa yaratıcısı. Fizik sakıncaların darlığındaki tutsaklığa boyun eğen mantıkçı olamaz. Aklı da akıl-ötesini de barındıracak boyutlardadır dil.

Bilerek *bir*'leşiyor Yunus'ta anlamlı ile anlamsız. Raslantıyla sağlanacak uyum mu bu? Herbiri iki nitelik kapsıyan dizeleri, kendi içine kapalı bütünler halinde iki iki topla. Kurulan öylesine bir mantık düzeni olsun ki, birbirini yadsıyarak gelişsin dörtlü bir tek düş ya da düşünce. Sonra da hiç sektirmeden bu yöntemi, nitelikleri değiştire değiştire, yepyeni, ama yepyeni, duyulmamış tadılmamış tasarımları, birbiriyle hiç mi hiç ilintisi olmayan tasarım ürünlerini ölçe tarta birbirine bağla. Körlemeden olası şey mi bütün bunlar? Başıboş salınca aklı düşü bir erişir insan amaca, bilemedin iki. Her kez şaşmaz başarı kazanan, kim ne derse desin, akıl ile düşü binbir geçmiş

emekten esinlenen dil kurmaylığıyla işleyerek kazanır başarısını. Sözü söze çatma sanatıdır yazarlık, dille birşeyler çırpıştırıp tatsız tatsız konuşmak değil. Bir yerde bu gizemi ne güzel dışa vuruyor Yunus, hem de elim gözüne böbürlenmeden:

Yunus bu sözleri çatar sanki balı yağa katar
Halka mata'ların satar yükü gevherdür tuz değül.

Kanıtsa vıyıl vıyıl ortalık. Erik dalını örnek alan sürüyle «nazire»lerden birine göz atmak yeter. En iyileri bile mantıkça cılız, düşgücü yönündense kabasaba Yunus'un şiiri yanında. Bir Kaygusuz Abdal var adı anılmaya değen. Yunus'un öğrencisi o da, Yunus'un ne yaptığını, nasıl yaptığını anladığı oranda, nerdeyse tıpıtıpına Yunus'un izinden yürüdüğü sürece başarıya ulaşıyor.

Bitmemişti şiir. Son dizeler şöyle:

Yunus bir söz söylemiş hiçbir söze benzemez
Münâfıklar elinden örter ma'nî yüzünü.

Çatık kaşlı düşünür-ozanlardan ayrıcalığı var Yunus'un. Çağının kurulu düzenine yapışıp gününü gün eden hımhımlardan değil. Doğru bildiği Tasavvuf yolunda yürüyor o. İtip kakmak için onu fırsat kolluyor ama tutucular, çekmediği kalmamış «münâfıkların», ikiyüzlülerin elinden. Gene de uygun bulduğu biçimde isteye dileye konuşuyor, anlayanlara sesleniyor çünkü. Kim bu anlayanlar, bilinmesi gerekeni bilenler? Kim olacak halk, ötekinin berikinin (her zaman, her yerde böyle olmuyor mu sanki?) kese döşek uğruna aldatıp kandırmaya can attığı halk. Her sözünde bir bozgunculuk arayanların, erikli üzümlü şiirinden

de gizli «kötülükler» derlemeye kalkışacağından kuşkusu yok Yunus'un. — Bir şaşırtayım da görsünler öyleyse. Siz benim erik üzüm dediğime bakmayın, örtük anlamlı, derin şeyler söyledim. Hadi bulun bakalım, ne demişim... Onlar dince devletçe yorumlar yumurtlaya dursun, kıs kıs gülüyor Yunus. Ne akıllıca hiciv, kaypak biriki sözcükle sevilmeyenleri sıkıntıya sallantıya sokmak, onu mu demiş bunu mu demiş diye ciddi ciddi kafa patlatmaya sürüklemek!

Bu arada sevgilisi halkın yanıltıya düşmeyeceğine kesinlikle güveni var Yunus'un. Baştan sona halkça konuşuyor da ondan. Erik, üzüm, koz, kerpiç, poyraz, sinek, kartal, leylek, koduk, kaz... Sözcükler, deyimler, alaylar, açmazlar, hepsi halktan, hepsi halkın. Ancak halkın yaşama dünyasına yabancı olanlar sapıp sürçebilir bu dil karşısında. Sözgelimi, «ağaçta bitti karpuz» dese Yunus, inanmayacağını bilir halkın. Hani şu öbürleriyse, sorsun soruştursun, acaba Yunus gene ne karıştırıyor, diye. Başka bir yerde dokundurduğu gibi, Yunus'un ne dediğini anlamıyanlar, Konya minaresini çuvaldızdan ayırtedemiyecek kadar aptal mı aptal.

Tatlı sözler söylegil şirinlikler eylegil
Sohbetlerde Yunus'u hergiz unutmayalar

demekle yerden göğe haklıymış. İyi ki çıktım Yunus dalına: orda öğrendim yeni baştan mantığı, anlamı, saçmayı; aklı, hicvi, alayı; şiiri, düşü, oyunu; sözü, dili, söyleşiyi.

Çıktım Yunus dalına, orda tattım Türkçeyi.

Zaman Yaratır, Yutar

Rauf Mutluay

Mezar taşı bile, ana düğümünü dile getirerek, «Ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında» diye yazan Tanpınar Hoca'dan söz edecek değilim; çünkü bildiğime göre, «Huzur»da, «Saatleri Ayarlama Enstitüsü»nde, şiirlerinin hep aynı eksen çevresinde dolanan asıl duygu ve düşünce özünde olduğu gibi, onun kadar hiç kimse uğraşmamıştır bu sorunla edebiyatımızda. O ünlü «Bursa'da Zaman» da öyle. İnsanın tarih ve coğrafya geçmişinden süzülen ulusal kişiliğiyle atalar kuşağına bağlanan soy zinciri, hep zaman değişiminin yorumu değil mi aslında. Anadolu'nun tarih dönemlerindeki kültür köşelerinin eşi bulunmaz ve unutulmaz anlatımı olan «Beş Şehir», başka her eserden daha iyi yansıtır bu oluşum sürekliliğini. Burada, özlediği zamanlar içinde yaşamış olmak düşüyle, varlığının derin köklerini arayan Yahya Kemal'in savunusunu da hatırlayabiliriz: «Ne harâbî, ne harâbatîyim — Kökü mazide olan âtiyim.»

Ama diyeceklerim bunlar değil. Kendinden doğanların hepsini yutan Kronos tanrının çağrışımıyla — mitosların en anlamlı, en uygun, en özlü, en yoğunlarından biri, herhalde birincisi de olan bu yorumla — birkaç güncel eleştiriye karşı çıkmaktı düşündüğüm. Kendilerinden bir kuşak önceki şiir ürünlerini insafsızca ve hak tanımazlıkla suçlayan, bunu yaparken Kronos'un büyük gücünü hiç hesaba katmadıkları için de kökten yanılan birkaç katı yargıya cevap vermekti istediğim. Tarih ve toplumbilim ne-

denlerini hiç akla getirmeden, herşeyi bir mizaç ve meşrep, kişisel tutum ve yetenek açıklamasiyle topluma bağlayan «idam cezalarının» — gerçek yargıçların bile çaresizlikle yazdıktan sonra kalemlerini kırdıkları — o geri dönülmez ve yanlışı düzeltilmez son kararın, yersizliğini belirtmekti düşündüğüm. Kuşaklar arasındaki o doğal ve sonsuz hesaplaşmanın hep geride kalmış olanın zararına işlediğini, Tevfik Fikret'in «Ferda» mısralariyle: «— Lâkin unutmayın ki zaman, tünd ü mutmain — Bir hatve-i samût ile takip eder bizi — Önden koşan fakat yine dikkatle her izi — Tamîka yol bulan bu yanılmaz muakkibin — Şermende-i itâbı kalırsak yazık!... Demin-Ferda senin dedim, beni alkışladın hayır, — Bir şey senin değil, sana ferda vediadır; — Herşey vediadır sana, ey genç, unutma ki — Senden de bir hesap arar âti-i müşteki...» diye hatırlatmaktı dileğim.

Diyecektim ki, dünün yarını bugündür; nihayet hesabı sorulmaya değecek kadar yaşamış varlıklardır söz konusu. Bugünün değerler düzeyinin, bir önceki gelişim halkasından doğduğu apaçık belli olmakla birlikte, inkârcı iddialarla dününe sırt çevirmesi ne kazandırır ona? Üstelik yarın hesap sorulacak kadar yarına kalacakları da belli değilken, yumurtanın tavuğu reddetmesi neden gerekli? Kendi değeri, kendi kuşağının onayı ile ortaya çıkarken yalnız, bütün zamanların kabulünden geçmiş gibi kesin bir çizgide görmek doğru mu?

Bunları ve bazı kişisel yargıların yanlışlığını, gerekçeli örneklerle göstermek isterdim. Ne var ki gününde doğmuş olmalarının ve iç zamanlarını doğrulukla yansıtmış olmalarının dışında, dergi yazılarına gereğinden fazla önem vermemek düşüncesinin doğruluğuna inanmak gerekir. Gazetelerin bir tek günlük ömürleri yanında dergile-

rin de çok zaman nihayet bir sayılık tazelikleri kaldığı belli. Dergi koleksiyonları ise, büsbütün ayrı önemde bir toplam. Artık kitaplaşmış, bütünlenmiş, birleşmiş ve büyümüş olduğu için onlara en az bir kitap değerinin açısından bakmalı. Kaldı ki yalnızca bir kişinin kitabı da değil; bir ihtiyacın yarattığı bir kümenin, bazan bir akımın, bazan ortak bir dünya ve sanat görüşünün, en önemlisi bir zamanın kitabı diye.

İşte gene çıktı «zaman» ortaya. Onun için de, var oluşları ancak zamana dayanmakla açıklanan ve onunla değerlenen bir başka yöntemli yeni kitaplara atlamış oluyorum. Biliyorsunuz, çeşitli yayım yıllarında yaratılmış yazıların, doğuşları belli bir süreç içinde ayrı ayrı gerekçelere bağlı olduğu halde, birleştirilmiş kişilikleriyle yeni bir değerle artan ayrı bir önemleri de olabilir.. Sözgelimi Mehmet Ali Aybar'ın «Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm» adı altında toplanmış söz ve yazılarının — son aylarda hızla satılan bu kalın ve pahalı kitabın — (Gerçek Yayınevi) 1945'le 1967 arasını kapsayan uzunca bir zaman bakışı var. Bugün yeni yeni tartışılan, iştahlı taraftarlar bulmaya başlayan görüşlerin; II. Dünya savaşını izleyen bulanık yıllarda daha kimse bir şeylerin farkında değilken söylenmiş olmalarının ayrı bir değer ölçüsü olmalıdır. Yaygın ve köklü bir aldanışın, toplumumuzun son yirmi yıl içinde adım adım yoklayarak ancak şimdilerde bulmaya çalıştığı yanlış bir sanının gerçeğini yirmi yıl önceden yazmış olmanın gücü var bu «seçmeler»de; yazık ki yanısıra on yıl sürmüş, açıklamasız bir sessizlikle birlikte...

Aynı yöntemle yapılmış bir başka kitap da Cavit Orhan Tütengil'in «Ağrı Dağındaki Horoz» başlıklı «Derlemeler»i. (Çan Yayını) İki yazardan birinin seçmeler, ötekinin derlemeler nitelemesiyle anlatmak istedikleri aynı

şeydir sanırım. Birikmiş ama dağınık yazılarının toplanıp düzenlenişi anlamında. Ben, birincisinin daha yerine oturduğunu; derleme sözünün, bugünkü alışılmış kullanımıyla, daha çok çeşitli yazarlardan yapılmış bir seçmeyi anlatmaya yaradığını düşünüyorum. Tütengil de, son onbeş yıllık gazete ve dergi yazılarından kendi yaptığı bir seçmeyle karşımızda. Bunu, «ortak yaşantımıza değinenlere öncelik tanıyarak, çoğunun yeniden yazılmalarını gerektiren ortam içinde bulunduğumuzu görerek ve yaptığı işin de gereksiz olmadığını düşünerek» ortaya çıkardığını söylüyor. Sanırım benim gibi okuyunca siz de katılırsınız bu yargıya. Çünkü kendini rahatlıkla ve hızla okutan sade ve yalın bir kitap bu; yanyana bulunuşları, her birinin kendi değerini daha çok arttıran bir güvenli diziliş içinde.

İki kitap bir noktada birleşiyorlar: Zamanlarında söylenmiş doğruların zamana dayanan doğruluklarını göstermek. Bu açıdan güvenli bir gerekçeleri, bugünün ihtiyaçlarına cevap veren görmüş geçirmiş bir sağlamlıkları var. Ayrıldıkları yerler ise birçok. Aybar'ın kitabında büyük gözlemlerden yola çıkan büyük sistem sorunları; Tütengil'de küçük ve güncel gözlemleri basamak yapan ortak genellemeler. O zaman birincinin dili, anlatımı, konusuna uygun düşüyor. İkinci, kişisel yaşantılara dayandığı halde, «düşünen ve sorumlulukla yaşayan insanın» öznel sıcaklığını taşımıyor. Küçük bir örnekle yetinebilirim: Tütengil, şüphesiz çocuğunun ilkokul başlangıcındaki o eşi bulunmaz okuma serüvenine bir baba yüreğiyle katıldıktan sonra (Bu konu başka nasıl akla gelebilir bilmiyorum) bu tohum noktasından «Okuma Bayramı» başlığına gelir. Ama anlatımı, kendi yaşantısının kişisel coşkusunu taşımaz; «köylerimiz ve kentlerimizdeki ilkokullarda sessizce kutlanan...» bir olaydan söz eder. Şüphesiz gazete genellemesi

için gerekli bir genişlemedir bu; ama yazıların «deneme» niteliğini silip götüren, öznel köşeleri yitiren, okuyucuda öğüt dinliyormuş etkisini bırakan bir kuruluğa saplanma tehlikesini de birlikte getirir.

Bu vesileyle, bu çeşit kitapları yaratan ihtiyaç üzerinde yeniden düşünmek gereğini duyuyorum. Şiirlerini okuması için ısrar ettiğimiz zaman bir profesörümüz, «Eser evlâttır» derdi, «Ne vazgeçebilirim onlardan, ne de dinletip alay ettiririm size.» Yakında kendi yazılarımdan buna benzer bir «seçmeler» kümesinin kitabını düşlediğim için midir nedir, içimde hep duruyor aynı kuşku. Gününün sorunlarına öncül bir çözüm teklif etmiş olmak, yeter mi bir yazıyı var etmeye? Yanısıra, bugün yazılmasını gerektirecek kadar yitirmemişse doğruluğunu, yetmez mi o eserin başlıca erdemi olmaya? Bir defa birisi tarafından yaratılmış olmaları artık hep var olmaları için, o yazar bulunmasaydı tıpkı tıpkısına hiçbir zaman bir başkası tarafından yazılamıyacakları kesin gerçek olan sanat eserleri dışında — nasılsa biraz evvel biraz sonra, bir başkası tarafından bulunacak düşünceler için, başka özellikler de aranmalı mı diye? Sadece yazmak ve yazdıklarımızı yitirmemekle bile «şifahi» bir ulus olmanın kusurlarını yenmeye başlarız, diyemez miyiz diye: düşünüp duruyorum.

Kronos, yutsa da bütün doğanları, gene de Zeus kurtulur bu sonuçtan. Yalnız bu umut bile yetmez mi, bir defa var olan bir şeyi hep var edebilmek düşüyle, yazdıklarımızı toplayıp düzenlemeye?

Bırakıyorum kuşkulanmayı. Gene «Ağrı Dağındaki Horoz»layım şimdi. Herşeyden önce doğru ve güzel söyleyen, düşünen ve arayan bir değerli dostla söyleşir gibi... «Geride Kalan Yaz»ı, «Sarı Limonlar»ı, «Aydınların Yenilgisi»ni... okuyorum şimdi.

Devlet Ana'nın Özü, Biçimi

Ferit Edgü

Bir kaç yıl önce, Türk sinemasının aklı sonralarından biri, namuslu bir tutumla kendi kendini (bunu yaparken de öbür sinema adamlarını) eleştirip, sinemamızın ne mene koşullar altında gelişmeye çabaladığını, başarısızlığının nedenlerini ortaya koyacağına, ters-yüz edilmiş bir moda toplumculuk anlayışı içinde, savunulacak pek az bir yanı olan filimleri savunuyor; bir süreden beri bazı çevrelerde bir aşağılanma anlamı yüklenerek kullanılmakta olan «Batı kafalı» aydınların, sanatçıların, eleştirmenlerin bu filimleri anlayamayacaklarını, çünkü ellerindeki değer ölçülerinin batılı değer ölçüleri olduğunu ileri sürüyordu. Politika ile sanat arasındaki ilişkilerin önemini sonradan kavradığı için olacak, kendisinin ve öbür yönetici dostlarının filimlerinin sinema sanatının bugünkü gelişmesiyle bir ilgisi olmadıklarını söyleyenleri, handiyse emperyalizmin birer ajanı, hiç değilse birer kurbanı olarak göstermeye çalışıyor, giderek CIA ajanı olduğu söylenen Gnl. Porter'in başbakan aramak için yurdumuza gelişiyle, aynı günlerde kurulan Türk Sinematek Derneği arasında bir ilgi kuruyordu.

Bu aceleci, ve hiçbir gerçek temele oturmayan sözüm ona toplumculuğun, sanat alanında yansıyan görünüşünü, burda, *Devlet Ana* üstüne yazmaya oturduğum şu yazının başında ansımam boşuna değildir. Sinema sanatının Batı'da doğup orda geliştiği, ulusal yollardan da geçse bütün sanatlar gibi evrensele yönelmek zorunda olduğu, (Amerika'da olduğu gibi Rusya'da, Japonya'da olduğu gibi Tür-

kiye'de de), dolayısıyla da değer yargılarının bütününde, Doğu, Batı, Kuzey, Güney gibi yörel ayırımların, sanatın genel görünüşü için bir anlamının olmıyacağı gerçeğini yadsıyan bu kişilerle Kemal Tahir'in bugün, bu yanlış çizgiyi paylaştığı görülmektedir.

Yazar, «Türk romanı» konulu bir konuşmasının, kitabın arka kapağına alınan bölümünde, aynen şöyle demektedir:

> «Türk romanı 1945'lere kadar batı romanı kopyacılığı çizgisinde gelişmiştir. Oysa Türkiye batıdakilere hiç benzemeyen bir topluluktur. Anadolu insanı batılıların geçirdiği tarihsel aşamalara uğramamıştır. Bu sebeple, dünya görüşleri, olaylar karşısındaki davranışları batılılara benzemeyen insanlarımızın romanı da *gerek biçim gerek öz bakımından* (altını ben çizdim) değişik olmak zorundadır. Tarihinde büyük devletler kurmuş, bunları çağların yaygın toplumsal şartlarını zorlayan üstün yetenekleriyle yaşatmış Türk insanı, en ileri batı toplumları kadar derin, geniş, zengin iç dünyalara sahiptir.»

Son cümle hariç (çünkü her insanın, bir zencinin bir beyaz, bir hintlinin bir batılı, bir türkün bir çinli kadar, kendince derin, geniş, zengin bir iç dünyaya sahip olduğuna inanıyorum), bu sözlerin tümü havada kalan sözlerdir. Türk romancılığını, kendinin bir atılımını değerlendirmek uğruna, kopyacılıkla suçlamak, geçmişi değerlendirmek konusunda çok uzaklara giden, kendisini, suçladığı bu geçmişin bir halkası olarak kabul etmesi gereken bir yazara yakışmayan bir şeydir. Birincisi, Kemal Tahir kendi ge-

leneğini kendisi yaratacak kertede ve özellikte bir yapıt koyamamıştır ortaya; ikincisi bu hor gördüğü yazarların etkisini, hiç değilse 1960'lara değin onun romanlarında da izlemek mümkündür. Tarihimiz boyunca evrensel bir kültüre yönelmediğimiz için, bugün bile romanı Batı'ya özgü bir olgu görmekteyiz. Oysa hemen hemen aynı yüzyıllarda Uzak-Doğu'da da, Çin ve Japonya'da da roman yazılmaktaydı. Türk yazarlarının romanı bir çok şeyle beraber Batı'da bulmaları, ve etkisinde kalarak romanlar yazmaları yabansanacak bir olgu değildir. Doğuşu henüz yüzyıl bile olmayan Türk romancılığını *özde ve biçimde* Batı romanının bir kopyası olarak görmeğe gelince, bu bir çok yönden yanıltıcıdır. XIX. yüzyıl romancılarımız, Nâmık Kemal, Ahmet Mithat, Batı romanının gelişmesini, toplumsal ilişkilerini bilmedikleri için, çağlarının Batı romanına «nüfuz» edememişler, gerçekçiliği ve *naturalisme*'i yanlış anladıkları, ya da hiç anlamadıkları için onları kopye edecek yeteneklere bile sahip olamamışlardır. Onların ortaya koydukları romanlar, bütün eksiklikleri, bütün değer ve değersizlikleri ile, içinden çıktıkları ya da yakın ilişkiler kurmak istedikleri zümrelerin düşünce yapısını dünya, buna bağlı olarak da sanat görüşlerini oldukça iyi yansıtacak niteliktedir. Bu anlamda da içinden çıktıkları ortamı, yani Türkiye'nin bir kesiminin zihinsel yapısını, oldukça basit bir düzeyde, vermeyi başarmışlardır. Sözü daha sonraki roman ve öykü yazarlarımıza, Hüseyin Rahmi'lere, Halit Ziya'lara, Ömer Seyfettin'lere, A. Ş. Hisar'lara, Esendal'lara, Sadri Ertem'lere, ve Sabahattin Ali'lere getirmeden burda bir ayraç açıp, toplumsal yapıları tarihsel gelişme açısından benzerlikler gösteren Batı toplumlarında da, hiçbir edebiyat türünün, bu arada romanın yakın bir benzerlik göstermediğine değinmek yerinde olacaktır. İngiliz ro-

manı ile Fransız romanı, Alman romanı ile İtalyan romanı arasında yakınlıklar, benzerlikler ileri sürmek, bu aynı kaynaktan beslenen kültürlerde bile, sorun basite indirgenmediğinde, mümkün değildir. Birbirine bakışık toplumsal aşamalardan geçmiş, aynı üretim tarzına sahip ülkelerin edebiyatları arasında bir benzerlik kurmaya çalışmak, giderek Batı romanı diye bütün bunları bir bütün içinde toplamak, ancak, kültürel yaratış düzeyinde, üretim ilişkilerinin dışındaki etkileri bir yana atmakla olur. Kaldı ki, bütün bu dış etkilerin yanısıra, özellikle kültür alanındaki yaratışlarda, bireyin kişisel katkısı, yani yaratıcı yetisi ve gücü birinci dereceden bir rol oynamaktadır. Ortaya konulan yapıtı özgün kılan da budur. Sözü yeniden bizim romancılığımıza getirecek olursak, Hüseyin Rahmi'nin, Halit Ziya'nın, A. Ş. Hisar'ın, Yakup Kadri'nin, bazı romanlarını ingilizce yazdığı halde Halide Edip'in, Reşat Enis'in ve özellikle Sabahattin Ali'nin romanlarının özlerinin *yüzde yüz* yerli olduğunu söyleyebiliriz. Biçime gelince... O düşünce ve sanatta ileri bir aşamadır. Biçimi belirleyen yalnızca öz, yalnızca konu değildir; bireysel bilincin, yaratıcılık düzeyinde kendini duyuran bir gereksinmenin sonucudur. Başka bir deyişle, ortak bilinçten bireysel bilince geçişin. Bu gereksinmenin duyulması çağdaş edebiyatımızda ancak 1950'lerden sonra olmuştur.

Demek oluyor ki, 1945'e değin gelişen romancılığımız içinde, Sabahattin Ali'nin dışında, bir geleneği başlatabilecek özelliklere, öz ve biçim yönünden derin bir kişiliğe sahip bir yazarımızın çıkmamış olması doğrudur. Ama bunun nedeni, Kemal Tahir'in sandığı gibi, bütün bu yazarların romanlarında, Batı edebiyatının kopyalarını aramakla bulunmaz.

Peki Devlet Ana, bu gelişme çizgisi içinde bir aşama

mıdır? Sanmıyorum. Giderek Kemal Tahir'in sanatı içinde bile bunun bir «düşüş» olduğunu söyliyeceğim. Reklâmı ve dedikodusu daha yayınlanmadan başlayan bu roman üstüne eğilmemizin tek nedeni, Türk toplumcu gerçekçiliği içinde kendine özgü bir yeri olan bir yazarın kaleminden çıkmış olmasından başka bir şey değildir. Devlet Ana, değil bir edebiyat olayı, hemen hemen bir edebî yapıt bile değildir. Yazarının, yayımcısının ve «tilmiz»lerinin «gerek özü, gerekse biçimi bakımından» özgün olduğunu söyledikleri romanın bu özgünlüğü nerden geliyor? Konusundan mı? Her ülkede geçmişe eğilen tarihsel romanlar yazılmış, yazılmakta. Biçimi mi? Hangi biçim? Devlet Ana'nın bence tek özgünlüğü, ele aldığı konuya bakış açısıdır. Bu bakış açısının ne olduğunu, yazımın başında aktardığım kitabın arka kapaktaki sunma yazısında, ve romancının son günlerde çeşitli dergilerde yayınlanan konuşmalarında, soruşturma cevaplarında bulmak mümkün. Kemal Tahir Türk toplumunun, Batı'nın geçirdiği tarihsel-toplumsal aşamalardan geçmediğini, «Osmanlı Devletinin, rastlantıların meydana getirdiği bir kuruluş olmadığını, devlet kurma ve bunu yaşatma DEHA'sına sahip bir topluluk» olduğunu ileri sürüyor. Denebilir ki bu görüşler romanın temel düşüncesini ortaya koymaktadır. Devlet Ana'nın düşünsel yönünün, bu ileri sürülen düşüncelerin geçerlilik derecelerinin tartışmasını bir başka yazıma bırakıyorum. Ama burda, sırası gelmişken, bir soru sormak isterim : Osmanlı devletinin ilk kuruluş günlerini kendine konu seçen bu romanın bugün pratikteki karşılığı nedir? İçinde yaşadığımız toplumun yapısını, gelişmesini öğrenmemizin ancak bu toplumun dününü bilmekle mümkün olacağı savı mı? Buna hepimiz inanıyoruz. Ama bu altı yüz sayfanın yazılması için yeterli bir neden değildir. Üstelik bir roman olarak.

Sanatın yöntemleri bilimin yöntemlerinden farklıdır, ve hiçbir zaman bilgi konusunda ne ondan daha gerçekçi, ne daha çözümleyici olabilir, ne de daha bir bileşime varıcı. Bu yönden Devlet Ana'nın bir spekülâsyon olduğunu ileri sürmek, pek fazla ileri gitmek olmayacaktır. Aslında bir roman olarak başka türlü olamazdı.

Kemal Tahir gerçekçiliğinin çıkış noktası, romancının gerçekleri, içinde yaşamadan da dile getirebileceği, onları yapıtında (eğer sözcük yerindeyse) *zihinsel* olarak yaşayarak yansıtabileceği düşüncesindedir. Bunu, yedi-sekiz yıl önce katılmış olduğu o ünlü açık oturumda (Beş Romancı Tartışıyor) ısrarla belirtmişti. Devlet Ana'nın konusu, görüldüğü gibi yazarın gerçekçilik yöntemine son derece uygun bir konudur. İçinde yaşamadığı, yaşamasına imkân olmayan altı yüzyıl öncesinin gerçeğini *anlatmak* istemektedir bize. Nasıl başaracaktır bunu? O kişileri, o tarihsel olayları zihninde yaşayarak mı? Evet, tabiî bir de uydurarak.

Yazar romanını kurarken sayısız tarihsel belgelerden yararlanmış olmalıdır. Bu sayısız belgelerden bir çoğu birbiriyle çelişik durumdadır. Romancı, bunların arasından kendi yorumuna uygun olanları seçecek, ve belki de o gerçeği değiştiren, bozan belgeleri, bir romancı olarak kendisi de bozacak, değiştirecek, romanlaştıracaktır. Burda romanın tarihselliği sorunu çıkmaktadır ortaya. Kemal Tahir'in Devlet Ana'da çizdiği dünya bana diyalektik yöntemden uzak, hem de çok uzak bir tarihselliğin sözkonusu olduğu izlenimini bırakmaktadır. Tam bir *idéalisation* ile karşı karşıyayız. Bu *idéalisation*'un, bu yazımda değinmek istemediğim, özellikle tarihsel, toplumsal ve ekonomik düzeyde aldığı biçimler çok ilgi çekicidir.

Nedir Devlet Ana'dan kalan? Nerde dramlarını ya-

şayan kişiler? Nerde toplumsal çelişkilerden doğan gerilim? Nerde bizi kendimizi aşmaya zorlayacak duyguların, düşüncelerin dile gelişi? Bunlar, çağdaş bir yazarın sırtını dönebileceği, modası geçmiş sayabileceği birer roman öğeleri olabilirler. O zaman bunların yerini alacak yeni öğeler yaratılmalıdır. Kemal Tahir'in yarattığı yeni öğeler ise, bir düşüncenin, bir kavramın tipleri, birer romancı oyuncakları, tarihsel kuklalar. Ben bunlara da varım. Kuklaları sahneye çıkarmak (bu sahne, tarih sahnesi de olsa), oynatmak da bir sanattır. Yeter ki, kuklalar bana birer insanoğlu olarak yutturulmak istenmesin, kukla oldukları, Brecht'in oyuncuların yalnızca birer oyuncu olduğunu söylemesi gibi, söylensin.

DEVLET ANA'NIN DİLİ

Dil, bizim romancılarımızın büyük bir çoğunluğunun, hemen hiçbir zaman, ana kaygılarından biri olmamıştır. Dil sorunu, çağdaş yazarlarımız için bile, yalnızca sözcüklere indirilmiş bir öztürkçecilik, değişik şivelere, konuşma, sokak diline indirgenmiş bir üslûp özelliği olarak belirmektedir. Düşünce dünyamız ve edebiyatımız 1950'lere değin ne anlatımın, ne semantik sorunların ağırlığını yazarlara duyuracak evrelerden geçmemiştir. Biçimin başlıca öğesi olan dilin işlenmesi, kullanılışı, yukarda değindiğimiz nedenler yüzünden doğmamış olan gerçek bir biçim gereksinmesinin yokluğunda çeşitli yönlerde gelişme göstermektedir. Genel görünüşü ile uzun bir süre tek bir çizgide gelişen gerçekçiliğe uygun, ona bakışık, hemen hemen ortak diyebileceğimiz bir dildir sözkonusu olan. Kemal Tahir de, Devlet Ana'ya değin bu düz çizginin dışına çıkan bir yazar değildi. Devlet Ana'nın dili ise özüne uygun, ya-

ni özü gibi yapay ve karşılığı olmayan bir dildir. Romanın dilini ulaşılmaz bir özgünlük gibi gören eleştirmenlerin yazılarını okuyanları şaşırtacaktır bu söylediklerim, biliyorum. Bu eleştirmenlerden Tahir Alangu'nun Varlık Yıllığı'nda bu konuda söyledikleri ilginçtir:

> «Kemal Tahir, İstanbul şivesine dayanan edebiyat dilini yerli halk şivesine dayanarak değil, eski yazılı düz yazı kaynaklarının yapısına aşılayarak genişletmeye, romanın bütün unsurları ile yabancılaşmış yapısından (burdaki «yabancılaşma» sözcüğü Marx'çı felsefe anlamında kullanılmamış olsa gerek. F. E.) sıyrılma hamlesine girişiyor. (...) Aslında batı romanına karşı yeni bir millî roman anlayışına yönelirken, başka yenileşmelerin yanında, herşeyden önce dil ve anlatım sorunları halledildiyor, roman yapısını sürekli yabancılaşmaya bağlayan bağları kesip parçalıyor.»

Nedir bu Kemal Tahir'in yaptığı, bizce tutması imkânsız aşı? Eski düz yazı kaynaklarını, zamanlarını göz önünde tutmadan, konusu olan Osmanlı devletinin kuruluş döneminin anlatımına *uygulamak*. XX. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan bir romancıdan, altı yüzyıl öncesine eğildi diye, o günün dilini kullanmasını (kişilerini konuştururken bile) istemek alıklık olur. Dil de, toplumdaki gelişmelere bakışık gelişmeler, değişmeler kaydeder. Ancak, Türk edebiyatının geçmişteki çeşitli kaynaklarından yararlanmak bir şiveye bunlarla bir aşı yapmakla olmaz. Eski düz yazılardan, çağdaş kalarak nasıl yararlanılabileceğini, Kemal Tahir'e göre çok genç bir yazar, Orhan Duru

çok iyi göstermiştir. Devlet Ana'nın dili, menakipnâmelerin, vakayinâmelerin, Dede Korkut'un, Evliya Çelebi'nin, Mercimek Ahmet'in, kısacası bütün Türk düz yazı geçmişinin bugünün gereksinmelerini karşılayacak, o ölçüde de roman içinde geçerli olabilecek bir bileşime varmış olmaktan çok, gerçekte çok dar sınırlar içinde gelişmeye mahkûm, kısır bir üslûp denemesidir. Ve öylesine kısır bir üslûp denemesi ki, en başarılı yerlerinde bir kopya (bu kez kendi kaynaklarımızın bir kopyası) oluyor:

> «Akındır davulları, gayret kemerleri yedi yerden perkitilip kolanlar sıkılsın! Bileyli kılıçlar takınılsın! Okları sadaklara doldurup kirişleri yenilensin yiğitler! Bundan geri barış çürüklüktür, ve de, ya devlet başa, ya kuzgun leşedir. Bayraklar açıla yiğitler yürüye, Karacahisar toprağına deprem, tekfuru hayın Aksantoz'un yüreğine ölüm korkusu düşe... Uğraşta, akında, yiğitlerimizin eskisi gibi, suyun seline, ataşın alafına, denizin boğucu yeline benzediği bilinе...»

Söz konusu olan, dilde, üslûpta da, özde olduğu gibi, yabancı kaynaklara da, yerli kaynaklara da eğilirken, onlardan bir aktarma yapmak değil, onlardan karşılığı olan bir bileşime varmak, *yeni* ve kişisel bir dile ulaşmaktır.

Sözü romancının kendisi aldığında, üslûp okuyucuyu yoksun kılmak istemediğim bu örneklerdeki «güzelliğe» varmaktadır:

> «Mavro 'Hıhh' diye dehşetle soluyup sarsıldı, savunma içgüdüsüyle arkaya doğru sen-

deledi. Az kalsın dizleri kesilip yere yıkılacaktı. Hacıbey, güçlü koluyla çocuğu tutup göğsüne bastırdı. Saçları başörtüsünden uğramış, ağzı kısılmıştı. Gözlerinden ateş saçıyor, yavrularını savunmak için atılmaya hazırlanan dişi kaplana benziyordu.»

Bu değişik dil ve üslûp biçimlerinin arasında, günümüz Orta-Anadolu şivesiyle, «Çünkü durum-vaziyet bildiğin gibi değildir ve de gayetle korkuludur») ayrı bir renge kavuştuğunu da belirtmek gerek.

Yazıma bir sinema adamının bir kaç yıl önce yazdığı bir yazıyı ansıyarak başlamıştım. Öyle sanıyorum ki, Devlet Ana bir çok sinemacının ilgisini çekecektir. Belki de, yabancı dillere çevrilmesiyle, bir türlü gerçekleşmeyen İnce Memet süperprodüksiyonu Devlet Ana ile gerçekleşecektir. Yalnız Türk seyircisinin değil, Doğu-Batı bütün dünya seyircisinin soluğunu kesecek sahneler eksik değildir kitapta. Ama ben gene de, Devlet Ana'yı bizim yöneticilerimizin beyaz perdeye aktarmasını isterdim. Bir gözünüzün önüne getirin: kolunda pırıl pırıl bir Omega saatle Mavro, arkada telgraf direkleri, ve atının üstünde Osman bey — elinde Devlet Ana'nın 289. sayfasında, Alişar beyin, icadından üç yüzyıl önce sözünü ettiği «deniz kaptanı dürbünü...»

Daha İyi Bir Dünya

Ömer Faruk Toprak

Yirminci yüzyılın ikinci yarısını yaşarken, ilginç bir çağın son evresinden geçiyoruz. Kapitalist sistem, ömrünün son döneminde, aklın almıyacağı çılgınlıklarla, bir yandan kendi yoksul halkını, öbür yandan az gelişmiş ülkeleri, git gide daha korkunç bir sömürü düzeni içine çekiyor. En çok eğitilmemiş insanların, afyonla uyuşturulmalarından yararlanıyor doğal olarak. Bunun sonucu, özgürlük bilinci, eğitim bilinci kazanmamış kalabalıklar, yurtseverlerin üzerine yürütülüyor. Belki kısa bir süre, bu kalabalığın arkasına saklananlar başarı kazanırlar. Ama gerçek, gün ışığı gibi meydana çıkınca, uzun yüzyıllardan sonra uyanır, silkinir geri kalmış ülkelerin halkı. İlkin kendi kendilerine, sonraları çevrelerine, yöneticilere sormağa başlarlar : İnsanlar niçin yaşarlar? diye. Bu sorunun cevabını Julian Huxley'in bir yazısında okudum geçen akşam. Yazının bir bölümünü şuracıkta okuyalım:

«Son yüzyılda, özellikle biyoloji ve insan evrimi üstüne bilgilerin birden ilerleyişi, ayrıca yerleşmiş teolojilerle eski felsefelerin gittikçe daha fazla gerçekçi bir açıdan eleştirilmesi, bu düşünce devrimine yer hazırlamış, ortadaki engellerin bazılarını yıkmıştır. Ama şimdi nüfusun hızla artışı, dünyayı, insan kaderinin değişmez sorusuyla karşı karşıya bırakmıştır. İnsanlar niçin yaşarlar? Şüphesiz insanlar, sadece atom savaşlarına bombalar yetiştirmek ya da rakip kiliselere karşı kendi dinlerini desteklemek ya da başka uluslara karşı toplarının sayısını çoğaltmak ya da

parazitlere karşı korunma yolları aramak ya da rakip ekonomik düzenlere karşı iş gücünü artırmak ya da değişik politikalara karşı ideolojilerini savunmak ya da kazanç sağlayan kurumlara müşteri olmak için yaratılmamışlardır. Amaçları, sadece yemek, içmek, keyfine bakmak, gerisine boş vermek olamaz. Bunun gibi, ölümden sonrasına hazırlanmak da olamaz. Gün geçtikçe genişliyen büyük sitelerde sürünmek, tabiattan ve insanca bir toplum anlamından uzaklaşıp gittikçe artan haksızlıklara, gürültüye, monotonluğa, trafik tıkanıklığına ve başka sonu gelmez katlanışlara razı olmak... Ya da yoksul hayatını herhangi bir perişan Asya veya Afrika köyünde geçirmek... Bunların hiçbiri insanın kaderi olamaz.»

«İnsanlık serüveninin başlıca amacı ne makine ne sanat eseri, ne mal, ne mülk, ne insan, ne de başka bir şeyin sayısını çoğaltmak olabilir. İnsanlığın başlıca amacı, değerleri yükseltmek olabilir ancak. Kişiliğin, başarının, sanatın, zanaatın, iç dünyanın, genel olarak hayatın değerini yükseltmek...»

«Tatmin olma sözü belki de bütün bunların hepsini içine alan bir deyimdir : Daha fazla insana, daha az sıkıntı, daha çok coşkunluk... İnsan toplumlarının, durgunluktan ve bunalımdan kurtulmaları için daha çeşitli ve yüksek başarılara ermesini istiyoruz. Yeknasaklığa karşı koymak için, daha çok değişiklik istiyoruz. Daha çok sevinç, daha az acı istiyoruz. Daha çok güzellik, daha az çirkinlik istiyoruz. Daha az tutsaklık, daha çok serüven ve ölçülü bir özgürlük istiyoruz. Daha az cehalet ve bencillik, daha çok bilgi ve ilgi istiyoruz.»

«Yarışmadan, çekişmeden, açıkcası, ister Ruslarla olsun, ister kapı komşumuzla olsun, kediyle fare oyunu oynamaktan kurtulup daha sürekli, daha olumlu, daha yüce

tasarılara bağlanmak istiyoruz. Genel bir deyimle, kişiliğin verimli gelişmesi için insanların kendi kendilerini daha çok aşmalarını istiyoruz. Sadece insanın alçalmasına karşı koymak için değil, aynı zamanda insanın kendini benliğine hapsetmesini, çevresinden kaçmasını önlemek için, insanlığa daha çok saygı duyulmasını istiyoruz. Oysa insan sayısının ölçüsüz artışı, özlenen bu devrimleri gerçekleştirmeye engel oluyor. İnsanlık daha çok mutluluk duyacağı yerde, daha çok bunalıma saplanıyor.»

Yazarın «Değerleri Yükseltmek» deyimi üzerinde biraz düşünsek, neler görürüz ülkemizde? Değerlerimizi yüceltmeyi bırakın, yerden yere nasıl vurduğumuzun açıklamasını yapabilir misiniz? Biz, geri kalmış bir ülkenin insanlarıyız. Evet, oturmamış, kültürünü kurmamış bir toplumun sarsıntılarından kurtulamadık henüz. Bundan ötürü, sosyal olma bilincine varamadık. Bir kez tarihimize baksak, sosyal tarihimiz yazılmamış daha. Olaylara, sosyal düşünce açısından bakmayı bilmediğimizden, şimdiye kadar verilmiş değer yargıları yanlıştır. Edebiyat Tarihimizi açsanız, altmış yıldır değişmeden kalmış yargılar bulursunuz. İsmail Habip, örneğin Abdülhak Hâmit için kırk yıl önce ne yazmışsa, günümüzde de bu yanlış değer yargıları, okullarda genç kafalara yerleştirilmektedir. Oysa bazı belgeler bize gösteriyor ki, Abdülhak Hâmit, İngiliz haber alma örgütünde çalışmış, kendi çevresindekiler için Padişaha jurnallar yazmış bir adamdır. Onun bu yanı, bıraktığı eserleri etkiler mi, diyeceksiniz. Önce kişiliğini etkiler, sonra da kişiliğinin ürünü olan eserlerini, bu eserlerin hangi koşullar içinden geçerek geldiğini etkiler.

Edebiyatımızın sosyal açıdan tarihi, birgün yazılırsa, ozanlarımız, romancılarımız, hikâyecilerimiz üzerine yapıl-

mış tahliller büyük değişiklikler gösterecektir. «Değerleri Yükseltmek» deyiminden söz açarak gelirken, Abdülhak Hâmit'i yerdiğimiz öne sürülecek. Amacımız yergi değildir. Hâmit'in gerçek yerini belli etmek için kişiliğinde saklı kalmış noktalar aydınlanmalıdır diyoruz.

Namuslu bir dünya görüşü kazanmak ya da daha iyi bir dünya kurabilmek için, insanların uygarlık katında neler yaptığını araştırmalıyız. O zaman insanlar niçin yaşamışlar, sorusunu çözebiliriz. Daha iyi bir dünyaya, insanlığa saygı duymakla varılır.

NOT : Julian Huxley'in *Kalabalıklaşan Dünya* başlıklı yazısını *Tıpta Yenilikler*'de okudum. Şakir Eczacıbaşı'nın düzenleyip yayınladığı bu dergi ilginç yazılar yanında nefis fotoğraflar da getiriyor bizlere. Kendisine teşekkürler.

o

ÇAN YAYINLARINDA

ÖZGÜRLÜK
SORUNLARI

René Maublane

Çevirenler :

Vedat Günyol
Asım Bezirci

3 Lira

Orhan Burian'dan Mektup

M. Başaran

Sen aklımıza geldikçe bundan böyle
Doruklarını düşüneceğiz insanlığın.

Ölülerimizin «Yaşıyan yanlarını bilmek ve sevmek onlarla ayrılmamacasına beraber olmak demektir» diyordu.

Tanıdığım, düşünen ve düşündüğü gibi yaşıyan üç apaydın insanımızdan biriydi. On beş yıldır susuyor. Mektuplarını alamıyoruz. Mayıs geldi mi hele, sevenlerinin hüznü daha bir yoğunlaşıyor...

Görmediği yerleri dolaşmağa çıkmış da sesi biryerlerden duyuluverecekmiş gibime geliyor... Öyle yakın, öylesine yaşamla özdeşleşmiş.

Nerede donmamış bir düşünce, güzel bir yapıt, hayran olunacak bir davranış varsa orada görüyorum onu... Tüm hoşgörüsü, alçakgönüllülüğüyle, erdemiyle...

UFUKLAR'da sürüp giden onun çabası...

Sartre Nobel ödülünü cakasız geri mi çevirmiş, doksanlık delikanlı Russell insanlığın kaygısını mı çekiyor.. Gülümseyen, elli dört yaşında bir Orhan Burian geliyor gözlerimin önüne...

Üçüncü kez *Hamlet*'i Türkçeleştirmiş olacaktı şimdi. On yılda bir buna niyetliydi, çünkü. Tasarladığı yapıtlar tamamlanmış, gün ışığına, çıkmış olacaktı. Memleketimin doruklarından biriydi bugün «genç ilim ve genç fazilet»...

Dinleyin yirmi yıl ötelerden usul usul konuşan o:

«..Ben ancak şuna inanıyorum : yaşadığımız ve başkalarına faydalı bir yolda çalışabildiğimiz için sevinmeliyiz. Eğer bu şartlar her gün varsa, her gün bayramdır. Bunun için de bence hiçbir gün öbrünüden farklı değildir...»

«Etrafına faydalı olmak azmini duyan için mesleğin, rütbenin her çeşidi ayrı bir fırsat demektir..»

«..İnsan uyanık kalabildikten sonra kitap-dışı-hayat ne güne duruyor? Gerçi kitap imbikten süzülmüş hayattır ama, kendi imbiğimizi de kullanmasını bilmeliyiz..»

«..Hakikat peşinde ne kadar çok «Daha!» denirse o kadar dahası gelir. Hayatın, sayfa numaraları belli bir sual-cevap kitabı olmayışı ne büyük nimettir!..»

«..Hepsinin dâvası siyah beyaz dâvası. Halbuki tabiatta rastlanan her siyah, her beyaz dikkatli bir göze gökkuşağının bütün renklerini gösterebilir. Bunun için değil mi ki, tanrıları günah içinde rahatça yüzen eski yunanın dinine insan hayran oluyor?..»

«..Tatmin edilmiyelim ki daha iş çıkaralım. Benim geriye bakmağa pek tahammülüm yok. — Kendi gerime demeliyim — Çünkü insanlığın gerisinde öyle şeyler var ki beni hayran ediyor. Şubat sonunda bir haftalığına Antalya'ya gitmiştim. O kıyının güzellikleri beni büyüledi. Alanya'yı, Belkıs'ı gezerken duyduğum zevk bahtiyarlık derecesindeydi. Bana insan aklını ve gücünü bir kere daha azizleştirdi. Düşündüm ki oralarda benim hayran olduğum ne varsa hepsi iyilik diye, iyilik için yapılmış şeylerdi. Fenalık göçmeye mahkûm..»

«..Nasıl, Karaağaçlar Altında yabancı geldi mi? Yerle gö-

ğün arasında felsefemizin hatır ve hayaline gelmiyecek kadar çok şey var değil mi? Ama çoğumuz yine o felsefemizi tekrarlar dururuz; üstelik, başkalarınca da tekrarlanmasını bekleriz. Bundan kaçınmak lâzım. Dostlarımla, talebelerimle beraber düşünürken ben hep bu nokta üzerinde dururum. Huxley de o bakımdan benimsenmeye değer sanıyorum. Bize, aldanmak korkaklığı yerine düşünmek cesurluğunu aşılıyor...»

«..Bütün dâva öğrenileni hayata uygulıyabilmekte : Bizim zaafımızsa orada; bilgi ile yaşamak arasında bir ilgi kurabilmekten uzağız. Batı medeniyeti bunu yapmış. Bakıyorum biz aynı adamları okuyoruz, aynı fenni öğreniyoruz; hattâ sakız çiğnemek, Noel kartı göndermak kabilinden aynı itiyatları benimsiyoruz; fakat bu düşünüşün, bir hayat görüşünün ifadesi olarak yaşayışımız hiç değişmiyor. Kaderci, tembel, kıskanç ve merhametsiziz...»

«..Profesörlük de benim için aynı derecede ehemmiyetsiz ve mânasızdır. Hattâ cakacılık sayılmasa reddederdim. Çünkü profesörlük bana gerçekten bir değer katmaz; ben profesör olduğum için Orhan Burian değilim ki! Orhan Burian olduğum için profesör demişler. Yani, aslında ne isem bu takıntı olmaksızın yine oyum. Bizde bu zihniyetin biraz olsun yer etmesi lâzımgeldiğine inandığım için sözü böyle uzattım. Şekil düşkünlüğünden kendimizi sıyırmağa adsız bir tevazu ile çok çalışmağa muhtacız. Belki «teferrüt» denen seçilmenin de bir haysiyeti vardır. Ama umumî seviyenin bu kadar düşük olduğu memleketimizde herşeyden önce «teferrüt» bize utanç vermeli. El birliğiyle umumî seviyeyi makule eriştirelim hele; ondan sonra adlara takılacak bütün önlükler mübah olsun...»

«.Sevincin şiiri, eninde sonunda, bir vehimdir sanıyorum. Asıl olan mücadelenin ve kaybın şiiri olsa gerek...»

«..Ankara'da benim arıyacağım pek kimse kalmamış. — Var mıydı diye de sorabilirsin! Neyse ki arıyacaklarımı yine «Yücel» sayfalarında bulabiliyorum. Hayatımızın noksanlarına denk düşen o «noksan mecmuayı» onun için de seviyorum.» (2 Mart 1950)

«..Niyetim tercümelere (Ufuklar'da) çeviren adını koymamaktır. Tercüme bir yazı, önce içindeki fikirler dolayısiyle mühimdir, sonra da yazarı dolayısiyle. Mütercime bu işte itibar ucuz geliyor fikrindeyim. Hele şiir tercümesinde asıl metin o kadar şey kaybediyor ki mütercimin aklı ve edebi varsa ortaya çıkmaz. Meğer ki emeğiyle aslına yeni bir değer katacak kadar şiir bir tercüme çıkarmış olsun...»

o

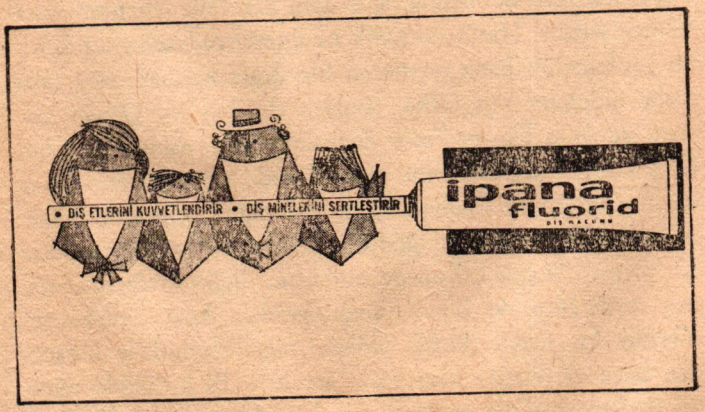

YEN: 240; Radar Reklâm : 59

Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri II

Vasfi Bingöl

On altıncı cümlenin aslı şöyledir : «Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyeti ile, hakkı ile, birliği ile tearuz eden bilûmum yabancı anasırla mücadele ve efkâr-ı milliyeyi kemal-i istiğrak ile her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir.» Buradaki «bilhassa» ve arka arkaya getirilen «ile» lerin önemi meydandadır. Yapılmış olan sadeleştirmede, «bilhassa» sözü ile «ile» lerden ikisi, atılmıştır. Bu cümle, gerçi «ile» lerin bir tanesiyle de kurulabilir. Kurulabilir ama, hiçbir zaman üç «ile» li cümle öl-çüsünde güçlü olamaz. Kaldı ki, sadeleştirmeyi yaparken, Atatürk'ün yazılı anlatım özelliğini de korumağa çalışmak zorundayız.

Sonra cümledeki «tearuz eden», «zıtlaşan» değil, «çatışan», «efkâr-ı milliye» tamlaması da «ulusal inan» değil, «ulusal değerler» olarak sadeleştirilmeli idi.

«Yeni neslin kuva-yı ruhiyesine bu evsaf ve kabiliyetin zerki mühimdir.» şeklindeki on yedinci cümlede, «kuva-yı ruhiyesine», «bütün iç dünyasına, «evsaf ve kabiliyet» de, «duyuş ve davranış» olarak sadeleştirilmiş. «İç-dünyamız», kuvvetlerimiz kadar, eksiklerimizi de kapsayan çok geniş bir deyim. Bir önceki cümlede «unsur» ke-

limesi kullanıldığına göre, burada da, «ruhî, ruhsal ya da ruha değgin» sıfatlarından birini, rahat rahat kullanabiliriz. «Evsaf ve kabiliyet» kelimelerinin, «nitelikler, yetenekler» gibi karşılıkları varken, bunların yerlerine «duyuşlar ve davranışlar» kelimeleri kullanılmış. On sekizinci cümlede de «evsaf» yerine, gene bu iki kelimenin kullanıldığını görüyoruz. Bu iki kelimenin, sözlük anlamları bakımından da, cümledeki anlamları bakımından da «evsaf ve kabiliyet»le bir ilgileri yok. Ayrıca, «talep etmektedir» yüklemi «şart koşmaktadır», «tebarüz eden» sıfatı da «belirip duran», şeklinde sadeleştirilince, asıl cümledeki duruluk kayboluyor. Oysa, cümleyi, en az dört kelime eksiğiyle, şöylece çevirmek mümkün: «Sürekli ve korkunç bir savaş şeklinde beliren budunlar hayatının felsefesi, bağımsız ve mutlu kalmak isteyen her ulus için bu nitelikleri, bütün şiddetiyle istemektedir.»

On dokuzuncu cümledeki «yeni neslin techiz olunacağı evsaf-ı mâneviye», «yeni kuşağı silâhlandırıp değerlendirecek özellikler», «aşk-ı fazilet» tamlaması, «erdemlik tutkusu», «bahsetmek zorundayım» yüklemi de, «söz açmak zorunluğunu duyuyorum» tarzında çevrilmiş. Metinde «değerlendirecek» sözü yok. Gerekli de değil. «Techiz etme»nin, güzel bir karşılığı var : «donatmak», «tutku» da, daha çok «ihtiras, iptilâ» karşılığı olduğu için, «aşk»ın yerini tutmuyor. Sonra, «aşk»ı niye kullanmıyoruz? İlle de kullanmayalım, dersek, «erdem sevgisi ve bağlılığı» da denebilir. Söz açmak zorundayım» ile söz açmak zorunluğunu duyuyorum» arasında fark var. Cümlenin yapısına uygun olan birincisi dururken, ikincisini niçin kullanmalı?

Yirminci cümlede Atatürk: «İşte biz, bu kongrenizden yalnız, çizilmiş eski yollarda alelâde yürümenin tarzı

hakkında müdavele-i efkâr etmeği değil, belki serdettiğim şeraiti haiz yeni bir sanat ve marifet yolu bulup millete göstermek ve o yolda yeni nesli yürütmek için rehber olmak gibi mukaddes bir hizmet bekliyoruz.» diyor. Sadeleştirilmiş örnekte ise : «İşte biz bu toplantınızdan, yalnız çizilmiş eski yollarda nasıl yürüyüp gidileceği hakkında beylik düşünceler ileri sürüp dağılmayı değil, belki bu ortaya koyduğum koşullar çerçevesinde yeni bir sanat ve bilim yolu bulup ulusa göstermek ve yeni kuşağı o yolda yürütmek için önder olmak gibi kutsal bir yararlığı bekliyoruz.» denilmektedir.

Kolaylıkla görülebileceği gibi burada, Atatürkün söylemediği ve söylemeği de düşünmediği şeyler var : Öğretmenler için, «halâs-ı müstakbelemizin pişva-yı mükerremleri, milletimizi yetiştirmek gibi mukaddes bir vazifeyi deruhde eden heyet-i mübeccele» sıfatlarını kullanan, eğitim kongresinin toplanışını, Büyük Millet Meclisinin açılışından sonra ikinci önemli olay sayan Atatürk, aynı insanlara: «Biz sizden beylik düşünceler ileri sürüp dağılmayı istemiyoruz.» der mi? Konuşmanın bütünü de, söz konusu cümle de böyle bir yoruma elverişli değildir. Sonra, «kutsal bir kizmet bekliyoruz» ifadesini de «kutsal bir yararlığı bekliyoruz» şeklinde çevirmek de, cümleye hatırı sayılır bir ağırlık yüklüyor.

Yirmi birinci cümledeki, «bugünkü şerait-i müşküleye rağmen» sözleri, «bugünkü güç koşullara aldırmaksızın» şeklinde çevrilmiş. Cümlenin tamamı gözden geçirilince, söz konusu başarının, güçlüklere aldırmamaktan değil, güçlükleri yenmekten ileri geldiği, görülecektir.

Yirmi dördüncü cümlede biri kelime değişikliğinden, ötekisi de sadeleştirme çabasından iki aksaklık var: Ata-

türk : «Büyük tehlikeler önünde uyanan milletlerin ne kadar sebatkâr oldukları tarihen müsbittir.» diyor. Sadeleştirilmiş örnekte ise : «Büyük tehlikeler önünde uyanabilen ulusların ne kadar başarı ile direnici oldukları tarihten de bellidir.» denmiş. Asıl metinde ulusların sıfatı, «uyanabilen» değil, «uyanan»dır. «Sebatkâr» için de, «başarı ile direnici» denmiş. «direşken» sözünü kullanmak istemiyorsak, şimdilik «kararlı» fena bir karşılık değil.

Yirmi beşinci cümle, «asla şüphem yoktur» şeklinde bitiyor. Sadeleştirilmiş örnekte ise, «hiçbir zaman kuşkum olmamıştır» deniyor. Umulan başarı, gelecekle ilgili olduğuna göre, söz konusu yüklemi, «hiç kuşkum yoktur» şeklinde çevirmek zorundayız.

«Ulusumuzun temiz yaradılışında sayısız yetenekler doludur.»

«Ulusumuzun temiz yaradılışında sayısız yetenekler saklıdır.»

«Ulusumuzun temiz yaradılışı, öğrenmeğe ve ilerlemeğe çok elverişlidir.» cümlelerinden biri şeklinde sadeleştirilebileceğini yada yorumlanabileceğini sandığım, «Milletimizin saf seciyesi istidat ile malîdir.» cümlesi, tırnak içine alınarak olduğu gibi bırakılmış. Bundan sonra gelen, «Ancak bu tabiî istidadı inkişaf ettirebilecek usullerle mücehhez vatandaşlar lâzımdır» cümlesinin karşılığına da sadeleştirilmiş örnekte rastlamıyoruz. Yirmi sekizinci cümleye ise eklemeler yapılmış. Daha doğrusu, yirmi yedinci cümlenin bir kısmı, yirmi sekizinci cümle ile birleştirilmiş, öteki kısımları ise terk edilmiş. «Bu vazife de sizlere teveccüh ediyor» cümlesi için : «Ancak bu yaradılıştan gelen elverişliliği geliştirmek sizlere düşüyor» denmiş. Böylece

de cümle, hem şekil bakımından, hem de «de»ye yer verilmemek suretiyle anlam bakımından değişikliğe uğramış.

«Söylev ve Demeçler»i sadeleştirirken bazı cümlelerin tamamını yada bir parçasını çıkarmak, birbirinden alınan kelimelerle yeni cümleler kurmak, Atatürk'ün cümlelerinden bazılarına, kendimize göre değer biçmeğe varan bir tutum olur ki, hiç kuşkusuz bu, yaptığımız çalışmanın sınırları içinde değildir.

Otuz birinci cümlede Atatürk : «Bunda muvaffak olmanızı Cenab-ı Haktan temenni ederim» diyor. Sadeleştirilmiş metinde ise : «Bunda başarılı olmanızı Tanrıdan dilerim» denmiş. Tabiî, «başarıya ulaşmak»la, «başarılı olmak» da aynı şeyler değil.

Bunların dışında, parçanın bütünü, 21/Temmuz/1921 sayılı *Hâkimiyeti Milliye* gazetesinde on bir paragraf, «Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri» cilt: II de ise on paragraf halindedir. Gazetedeki I. ve II. paragraflar, bu kitapta, tek bir paragrafla birleştirilmiştir. Söz konusu kaynaklar arasında, bu bakımdan başka bir değişiklik yoktur. Sadeleştirilmiş örnekte ise, paragraf sayısı hem dokuza indirilmiş, hem de paragraf düzeninde yer yer değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, I. paragraf, asıl metnin üç paragrafını, IV. paragraf iki paragrafını, V. paragraf, iki paragrafını içine almakta, XI. paragrafsa, iki paragrafa bölünmüş bulunmaktadır.

«Söylev ve Demeçler»in yalnız bir parçasının sadeleştirilmiş örneğiyle karşılaştırılması, hemen hemen bütün cümlelerin, — otuz birinden yirmi altısının —, yeniden gözden geçirilmesi gereğini ortaya koymuştur. Yazının ba-

şında da işaret ettiğim gibi, iş, çeşitli yönleriyle büyük ve çetindir. Sadeleştirmeyi kim yaparsa yapsın, az yada çok, birtakım eksiklere rastlamak, her zaman olağandır. Bu yüzden, birçok süzgeçlerden geçirilip, büyük küçük bütün pürüzler ayıklanmadan, özellikle : «Harb-ı umumî memleketimize bir mağlûbiyet tevcih etti», «Kültür (haraset-i fikriye) zeminle mütenasiptir», «Milletimizin saf seciyesi istidat ile malîdir» cinsinden, tam çevrilemedikleri için yorumu zorunlu kılan cümlelere, en uygun ve doğru karşılıklar bulunmadan örnekler, kitap halinde yayınlanırsa, emeklere yazık olacak ve sonuç, ayrıca, çok haklı olarak Türk Dil Kurumu'nu güç durumda bırakacaktır.

Anadolu Türkçesi XV

İsmet Zeki Eyüboğlu

LEBLEBİ, KÂĞİT, KİBRİT, EVET, KEPÇE, KÜTLE, KEREVİZ, DÜĞME, ÇORAP, TEREOTU, İNCİR, FANUS, FES, FISTIK, KATANA, KUMAŞ, KAVAF, ENAYİ, HIYAR, İNCİ, KORSAN, KULUÇKA, KIRAÇ, KARAVANA, TORBA, ASTAR, TAVA, TAVUK, ALESTA, TEZ, ÇABUK, PAZVANT, TANBUR, ABANOZAĞACI, MERAL, HAYIR, KURNAZ, HOKKABAZ....

Leblebi, dilimize Arapçadan geçmiştir. *Fırında kavrulmuş, kabuğu çıkarılmış nohut* anlamına gelir.

Kâğıt ise Farsça *kâğız* sözünden gelir. *Kibrit* de Arapçadır. *Sarı boyalı yalın nesne, kükürt* anlamındadır o dilde.

Kepçe ise Farsça *kefşe* sözünün bozulmuşudur. *Köpük almak işinde kullanılan delikli araç* demektir. *Kütle* düpedüz Arapçadır. *Yığın, birikinti, yuvarlak, top biçiminde küme* demektir.

Kereviz de gene Arapçadır. Doğrusu o dilde *kerefis*'dir.

Düğme sözü Türkçedir. Farsçaya Türkçeden geçmiş, sonra gene Anadolu Türkçesine dönmüştür. Eski dildeki karşılığı *tükme*'dir. Divan şiirinde kullanılan *Tükme* ile yapılan farsça birleştirmeler doğru değildir. Sözlükler bunun Farsça olduğunu yazarsa da doğru değildir. *Tere-otu* sözünün ilki Farsça ikincisi Türkçedir. *Tere*, Fars dilinde *yemekte yenen yeşilliklere* verilen addır.

Çorap, Arapça *cûrb* sözünden gelir. O dilde çoğulu *ceva-*

rib'dir. Farslar *gurb* derler. Hüseyin Kâzim Kadri'nin «Büyük Türk Lûgatı»nde bildirdiğine göre «El-Feraid-ül-Arabiyye, bunun, meşkûk-ul-menşe olduğunu söylüyor.»

İncir, dilimize Farsça *encir, encire* sözünden geçmiştir. O dilde *delik,* özellikle *anus* karşılığı olarak kullanılır. Anadolu'nun birçok yerlerinde bu sözün kullanılmaması, yerine *yemiş* denmesi kaynağının doğruluğunu gösteriyor. Fars dilinde *encirden* sözü delmek, *köşkencir* sözü de *köşk delici* anlamına gelmektedir. *Fânûs* sözü Grekçe *phonos* sözünden gelir. *Külâh, sivri başlık, fener kapağı* demektir. *Fes* denen giysi yapıldığı yer olan *Fas* ülkesinin adından geliyor. *Fıstık,* Farsça *piste* sözünün Arapçalaşmışıdır. Araplar da *p* yerine *f* kullanır.

Katana, dilimize İtalyanca *catana* sözünden geçmiştir. Büyük yük atı demektir.

Kumaş, Arapça *kımaş*'tan gelir. Çoğulu *akmişe*'dir. Bildiğimiz giyilecek nesne anlamını içeriyor.

Kavaf, o da dilimize Arapça *hayır ayakkabı yapıp satan* anlamında kullanılan *heffaf* sözünden geçmiştir. Deriden iplikle dikilen ayakkabı, bir türlü çarık yapan kimse demektir.

Enayi, dediğimiz gün gene Farsça bir söz söyleriz. *Kendinden haberi olmayan, deli, kendinden geçmiş, kendini bilmez* demektir o dilde de.

Hıyar'ımız da Farsça *hıyâr* sözünden geliyor. Bildiğimiz nesnedir.

Evet, bu sözün kaynağı epey karışık. Çağataycası *uvot-ovat* biçimindedir. Oğuzca: peki, Kıpçak, Yağma, Toki dillerinde *Ewet,* öteki Türk dillerinde *yemet.* Ancak nereden geldiği, ne anlamı içerdiği şimdilik pek bilinmiyor. Bu sözün benzerleri var başka dillerde: eski Pers dilinde *avatha,* Pehlevi dilinde *avad,* Lâtince *aio.* Bunları Bedros Efendi Keres-

ticiyan söylüyor. Bir de bugünkü Farsçada *efid* gibi bir karşılığının bulunduğu yazıyor (Distionnaire Etymologique de la Langue Turque). Ancak, bugünkü Farsçada *efid* sözü *eftid* sözü ile eş anlamlı olup *efdiden* kökünden gelir. *Şaşılacak nesne, şaşmak* anlamlarını içerir. B. Keresteciyan'ın son açıklayışı pek yerinde değildir. Lâtincede geçen *aio* sözü de *onaylamak*, bir konu üstünde konuşurken uygunluk gösterme, eski deyimle «tasdik etme» anlamına gelir. Arapçada *evyâ* gibi bir söz vardır. Bundan *eyvallah* türemiş olsa gerek. *Tanrı onaylasın*, yada *tanrı onayı uğruna* diye çevrilebilir. Yalnız bu *eyvallah* sözünün *iyi vallahi*'den geldiğini ileri sürenler de vardır. Lâtincede bir de buna yakın anlamda kullanılan *oppido* sözü vardır. *Evet, güçlü, sağlam, çok* gibi anlamlara gelir. Sanskritçedeki karşılığı ise *eva* biçimindedir. Bence, bu söz Pers-Pehlevi dillerinden gelmiştir. Türkçede bunun yerine kullanılan, bir olayı onaylama anlamına gelen *olur, olsun, peki, pekiy* sözleri vardır. Karşıtları da : *yok, olmaz, istemem* gibileridir.

Hayır sözünün Türkçe olmadığı başındaki *h* sesinden belli. Türkçede bu ses yoktur (Asya Türkçesinde).. Farslar bizim kullandığımız anlamda *heyr* derler. Arapçada *hair* diye *hayret* anlatan, *hayret* bildiren, *hayrette kalmış* anlamına gelen bir söz vardır. Bence bu söz gene Arapça *hayr* (şaşkınlık bildiren, şaşılacak iş anlamına gelen) sözünden gelmiştir. Farsçaya da oradan geçmiştir. Çünkü Arapçadaki *hayr, hair* sözleri *şaşıp kalan, şaşılacak şey doğrusu* anlamlarına da gelir az çok. Arapçada *iyilik, kötülüğün karşıtı* anlamına gelen *hayır* sözünün yazılışı başkadır (eski yazılarla)... Bunu gene araştıracağım, belki başka kaynağı var...

Korsan, dilimize Grekçe *koursaros, kourseno* sözlerinden gelmiştir. İtalyancası *corsare-corsale*'dir.

İnci de Farsça bizim kullandığımız anlamda kullanılan *incû* sözünden gelir.

Kuluçka'nın geldiği yol Grekçe *klossa*, Rusça *kourotchka* sözleriyle olmuştur. Eski Türkçede buna *kuşlamak* (kuşun yumurta üstüne oturup yavru çıkarması) *civcivlemek* (tavuğun yumurtaları üstüne oturup civciv çıkarması) denir.

Kurnaz, Farsça *kurnas* sözünden gelir. Anlamı pek değişmemiş. *Hokkabaz*, bu sözün anlamı değişmiştir. Farsçadır. Onlar buna *hukkebâz* derler. Hileci, aldatıcı demektir. Kökü, *hukkei sebz, hukke-i mînâ* gibi sözlerdir. İkisi de *gök kubbe* anlamına gelir. *Kıraç* sözü Grekçedir. *Xırsos-Kırros (kır)* gibi sözlerden türemiştir. *Kır olmuş-otsuz, yeşil olmayan* demektir. Farsçası *şûre*'dir. *Karavana*, Grekçe *kribanos*, Sanskritçe *caravae* gibi sözlerden gelmiştir. Anadolu Türkçesine Grekçeden geçmiştir. *Torba*, Farsça *tubre*'den gelmiştir. Anlamı aşağı yukarı birdir. *Astar*, Farsça *âster* sözünden geliyor. *Tava* da Farsça *tâbe, tâve* sözlerinden türemiştir. Üzerinde öte beri kızartılan nesne, *tuğla, kerpiç* anlamlarına da gelir o dilde. *Tavuk*, Moğolca'dır. *Taguk, takkuk* sözlerinin değişmişidir. Anlamı değişmemiştir. *Meral* de Moğolca *maral sözünden gelir. Ceylân-ceyran, ceran* gibi karşılıkları var Türkçede.

Tez; Farsçası *tîz*. Ancak o dile de Türkçeden geçmiştir. Divan ozanları Türkçesini bırakıp Farsça söylenişiyle almış o sözü. Bir karşılığı da *Çabuk*'tur ki su katılmamış Farsçadır. *Çâbûk-çâbek* gibi karşılıkları vardır.

Pazvant, Farsça *çarşı bekçisi* anlamına gelen *pâsbân* sözünden türemiştir.

Kloşar

«Kloşar kömür madenlerinde işçiydi Kloşar olmadan önce.» Genet.

Nedim Gürsel

Sıcak oluyor da ondan geliyorum buraya, kuru ekmek elimde, kırmızı şarabımla ondan çöküyorum sizlerin metroya binmek için aceleyle yürüdüğünüz koridorlara. Oysa çok oldu ben buralardan kaçalı. Şimdi hiçbir şey duyduğum yok; karasabanlar içinde değil yaşamım bütünüyle. Oğlum öleli de çok oldu, tavanda oynaşan gölgeler görmüyor artık geceleri. Bir gürültü duyuluyor önce, karanlık tüneller boyunca ıslak, yoğun bir gürültü. Sonra ansızın yanınıza geliveriyor, hemen biniyorsunuz. Okuyacak birşey yoksa elinizde, durakları sayıyorsunuzdur bir bir: CITE, SAINT-MICHEL, ODEON. Biliyorum, duraklarda aydınlığa kavuşuyorsunuz yalnız, sonra yine karanlık tüneller... Giderek azalıyor ışık, eskisi kadar sık durmuyorsunuz artık, daha da yoğunlaşıyor gürültü. Kuzeye doğru çıkmıyorsunuz ama öyle geliyor size. İlkin kömür madenleri oymuşlar, fabrikalar kurmuşlar, kuzeyde rüzgârla birlikte büyük gemilerin kara kentlere dek sokulması için kanallar açmışlar soğuk denizlerde. Gürültülü sanayi kuruluşlarının çelik yansımalarını gördüğünüz vakit camda çok korkuyorsunuz. Oysa ben hep burdayım, gözlerimle izliyorum sizi. Çevrem kararıyor birden, hiçbir şey görülmez oluyor. «En küçük ışık bile yok, artık çalışılmayan, terkedilmiş tünellerden geçiyor olmalıyız» diyorsunuz kendi kendinize. Her yanından suların sızdığı ıslak kömürün varlığını çok yakınınızda duyuyorsunuz. Ama korkmayın, az sonra kavuşa-

caksınız ışığa. Oysa pazarları bile karanlıktı çevrem ben yerin altındayken.

— Yuvalarına gömülmüş gözlerimle devinimini izliyorum soluk ışığın. Değişmez aralarla bir inip bir çıkıyor. Duvarlardan sızan sularla birlikte, ter sızıyor her yanımdan. Üzerimde kaba giysim, kazmayla bir eğilip bir kalkıyorum. Akşama dek hep aynı devinim; karşımda kara şekiller bir inip bir çıkıyor. Bir takım gürültüler kulaklarımda. Kopardığım kömürlerin raylar üzerinde bilmediğim yerlere doğru gittiğini duyuyorum. Bir işe yaramalı mutlak bunlar. Koca gemileri götürüyorlarmış, bizlerin bilmediği, düşünemediği denli büyük gemileri. Papaz öyle söylüyor pazarları kilisede. Ben hiçbir şey anlamıyorum bundan. Şu kara parçacıklar, ömür törpüleyicileri ha! Alışamadım bir türlü karanlığa; alışmalıymışız, Tanrı da bizimle birlikteymiş yerin altında. Tanrı'nın varlığı engelliyemiyor korkumu, çok ama çok korkuyorum. Tanrı'ya sığınmalıymışız, o güç verirmiş bize. Böyle söylüyor papaz pazarları kilisede. Karanlığa alışamadım ya, aydınlığı hiç bilmiyorum. Sabah karanlıkta geliyoruz, akşama dek hep yerin altında. Pazarları hava aydınlık oluyor, gün ışığını o vakit görüyorum yalnız. Yadırgıyorum ama, seviyorum yine de onu. Öylesine uzak, öylesine güzel ki. Aydınlık olmalı bir yerlerde, güneş hiç batmamalı. Papaz o yere günden güne yaklaştığımızı söylüyor. Bizler için az bir süre kalmış. Ne olduğunu pek kavrıyamıyorum bunun, ama seziyorum; günün birinde ışığa kavuşacağız karanlıklarda.—

Çocuklar da vardı; güçsüz, zayıf çocuklar. Küçük vagonlara kömür yüklüyorlardı; en hafif iş buydu onlar için.

— Yine burada olayım ben her vakit. Geceleri daha güç yaşamak. Anam eve gelir gelmez yatırıyor beni. Yorgun gözlerimle tavanda oynaşan gölgelere bakıyorum.

Sonra birden kararıyor çevrem; oradan, yerin altından daha da karanlık... Terliyorum, sıska gövdem sallanıyor durmadan. Yorgandan dışarı fırlamış diz kapaklarım titriyor, iri hayvanlar gibi görünüyor gözüme. Ağzım elimde olmadan açılıp kapanıyor. Olanca gücümle bağırıyorum, karanlık boğuyor çığlıklarımı...

Oysa rahat yataklarında güzel düşler gören çocuklar vardı ben küçükken anamın anlattığı masallarda. Hemen uyuyuverirlermiş, temiz sularda yüzerlermiş düşlerinde. Güneş pencereden girince uyanırlarmış. Gün ışığına doğru gülümserlermiş sabahları. Ben uyandığımda güneşi göremiyorum ki hiç.—

Bir sabah uyandığında güneşi gördü. Ölü gözleri ışığa dönmüş, çocuk yüzüyle gülümsüyordu. Ben kaçtım oralardan. Artık kara kentlerinde yaşıyorum aydınlık Avrupa'nın. Geniş caddelerde, büyük garlarda taşıtlar deviniyor durmadan. Dünyanın öteki ucuna gemiler kalkıyor limanlardan. Boğuk düdükler yankılar yapıyor çelik yapılarda. Ama ben duymuyorum bütün bunları, seziyorum, biliyorum böyle olduğunu. Duyduğum tek şey at kişnemeleri. Sıra sıra atlar görüyorum ahırlarda. Yer altında doğup, yer altında ölen atlar. Yaşlı gözleriyle yüzlerce metre yukardan karanlığa, bulundukları yere doğru süzülen yabancı birşeye bakıyorlar. Yukardaki donuk aklık bir yama gibi duruyor yoğun karanlıkta.

Şimdi ben çıkmalıyım burdan. Sizinle birlikte olmak için değil, daha iyi duymak için yalnızlığımı. Kıyıda durup öylece bakmalıyım. Gözlerim uzak, gözlerim Seine'in yosunlarınca yeşil olmalı. Alkolden uyuşmuş beynimin hücrelerinde bir kasım sabahını, bir de donuk güneşi ansımalıyım. Saklı sulardan ötede durup, kasım sabahına bakmalıyım boş gözlerle. Nasıl çıkmalı, nasıl kurtulmalı burdan?

Nursen Karas'ın Soruşturmasına Cevap

Gülsen Köprülü
(Psikiyatr)

1 — 2 — İlkokulu Ankara'da, lise ve Üniversite-Tıb öğrenimini, bilâhare Psikiyatri branşındaki ihtisasımı İstanbul'da tamamladıktan sonra meslek hayatıma Almanya'da devam ettim. Bu arada bazı Avrupa ülkelerini görme fırsatını buldum. 33 yaşındayım. Evli değilim.

3 — Hem de çok önemli. Ama bu fark Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde dahi değişik. Kadın umumiyetle bağımsız. Duyuş ve davranışlarında toplumdan ziyade içgüdülerinin tesiri, belki de rahatlığı var. Bunun sadece ekonomik bağımsızlığa ait olduğunu zannetmiyorum. Fert ve toplum eğitiminin ve kültürün rolü büyük.

4 — Dürüst ve mert olmağa gayret ettim. Hani şu nedense ilkönce erkeklere yakıştırılan kavram. Ama herkesten evvel kendime karşı bir anlamda.

5 — Kadının ailede kişisel özgürlüğü için ekonomik bağımsızlığı işi, yani çalışması. Aslında kadın bu saydıklarınızı haliyle üzerine almıştır. İş hayatının eklenmesinin ruhen ve bedenen ağır ve yorucu olduğunu kabul etmek gerekir. Zannederim bu da aile hayatında ister istemez birtakım komplikasyonlara sebep oluyor. Çalışma; mecburiyet tahtında veya normal bir düzen te-

min edilebildiği zaman, evet... Bunun dışında ailede dirliğin kişisel özgürlükten önce düşünülmesi gerektiğini de unutmamalıdır sanırım.

6 — Öyle değişik şeylere bağlı ki evlilik... Gençlikte aşka, daha sonra mantığa (nisbet tabiî) bazen de tesadüfe. Tabiî başka sebeplere bağlı olanları bir kenara bırakıyoruz. Yaşı yoktur bunun. En iyisi dozunu kaçırmamak.

7 — Hayır, böyle bir durumla karşılaşmadım. Ama umumiyetle hep aynı ortam ve şartlar içinde yaşadım. Öyle bir durumda kalındığı zaman ne yapıldığı hakkında da şimdi hüküm vermek değil, bizzat yaşadıktan sonra değerlendirmek isterim.

8 — Bugün için zannetmiyorum. Kadında her biçime girecek bir benlik hiçbir erkeği mesut etmez. Ancak karşılıklı memnuniyeti temin için yine karşılıklı davranış değişiklikleri mevzuubahistir.

9 — Bu sadece ve sadece eğitim ve kültürle temin edilebilir. Ve bütün bir cemiyetin aydın kişilerinin gayreti lâzımdır.

10 — Sanat neden kadın ve erkek için farklı olsun. Sanat duyan ve duyurabilen herkes için aynıdır. Duyurabilme şekli ve yeteneği ve hitabettiği toplumdadır fark.

Lykurgos Ve Saint-Simon

Talayhan Soytürk

«Saint-Simon'un çocukları, gelecek kuşaklar, babanızdan kalan bu dizeleri kutsal bir anıt gibi saklayın. Onun sözleri, dünyanın yüzünü değiştirecek ve adaleti gerçekleştirecektir yeryüzünde. Herkes emeğinin karşılığını alacak, ve güvenle bakacaktır yarına. O zaman ödevini başarmak, insanlığı yeni bir hayata kavuşturmak için babanızın neden direnmek, neden dilenmek zorunda kaldığını çocuklarınıza anlatınız.»

(D'Eichtal)

Ozan Simonides (İ. Ö. 556-467), kral soyundan gelme bilge Lykurgos için, «O, kralların kralıdır.» demişti. Bu yargının doğruluğu, bugün bile geçerlidir, yadsınamaz. Çünkü Lykurgos'tan sonra 14 kral (yaklaşık 500 yıl) Isparta'yı yönetmiş; ama hiç biri Lykurgos'un koyduğu yasaları çiğnemeyi, değiştirmeyi, hattâ birini yürürlükten kaldırmayı düşünmemiştir..

Ağabeysinin ölümünden sonra kral olur Lykurgos Isparta'da. Bir süre sonra yengesinin bir çocuk beklediğini öğrenir. Tedirginlik, bir yabancılık gelir kafasına oturur. Yapılacak tek şey doğumu beklemek ve bunu sağlamaktır artık. Günler, haftalar birbirini izler, beklenen gün niha-

yet gelir: Yenge, bir erkek çocuk doğurur.

«Ispartalılar! Size bir kral doğdu» diyerek, yeni doğan çocuğu tahtın üstüne yatırır. Bu davranışı, ben artık kralınız değilim demektir. O geceden sonra krallık yetkilerini bırakır. Böylece O, hem bir hayat kurtarmış olur, hem de krallık hakkını hakkı olana bırakır..

Kısa bir süre sonra Lykurgos'un uzun bir yolculuğa çıkışını görürüz : Girit'ten Anadolu'ya değin uzanan geniş bir yolculuktur bu : Erdeminin, kişisel yapısının doğrultusunda olan..

Isparta'da reformu, yıllar sonra, yurduna dönüşünü izleyen ilk günlerde uygulamayı düşünür; bu düşününü gerçekleştirmek üzere çevresel bir girişime yönelir; ilgi görür, aydın çevrelerce desteklenir, benimsenir..

Senato, Toprakların Bölüşümü, Para Değeri, Gençlerin Eğitimi, Toplumsal Yaşayış, Ölüm Törenleri, Yabancılara ve Kölelere Karşı Davranışlar, ... gibi bir topluma biçim veren asal durumlar, Lykurgos'un getirdiği yeniliklerdir Isparta düzenine.

Isparta'lı eşittir, Isparta yenidir, Isparta'lı mutludur, Isparta bir bütündür her şeyi ile : Özgür ve bir geleceği olan..

o

18. Yüzyılın 2. yarısında, XV inci Louis devrinde, doğmuştur Saint-Simon. O, bir burjuva çocuğu idi. Ne var ki, yaşamı boyunca haklarını savunduğu sınıf, kendi sınıfı değil, hep yoksul ve sömürülen insanların sınıfı olmuştur.

Amerika'nın bağımsızlık savaşına katılmış; demokrasi yönünde örgütlenen bir toplumun yapısal öğelerini yakından görmüş; sınıfının çıkarcı, peşin yargılarından kendisini

kurtarmasını bilmiş; Fransa'yı, toplum olarak, bütün gücüyle eşit ve mutlu bir topluluğun vatanı yapmak için çalışmış ilk sosyolog-ilk sosyalist bir aydındır Saint-Simon..

Saint-Simon, hukukçulara, kilise babalarına, aydınlara şunu sorar : «İnsanlık, tarihin en büyük bunalımını yaşıyor. Bu durumu sona erdirmik için ne yapıyorsunuz? Toplumu, düzene koyabilecek misiniz? Avrupa birbirini boğazlıyor. Bu boğazlaşmayı durdurmak için ne yapıyorsunuz? HİÇ. Keşke hiç olsa. Topların başında siz varsınız. Kime baş vuracağız : Sizlere mi? Yoksa ezilenlere mi?»

Bir toplumda, üretimci — üretimciye ve tüketimciye aracı — tüketimci olmak üzere 3 ana sınıf vardır. Saint-Simon'a göre politika, sadece bir tüketim bilmi değildir; tersine, üretime açık, üretimi destekleyen, bir grubun değil bir ulusun bütün olarak kalkınmasını öngören bir yöntem olmalıdır.

Sosyalizmin tek dayancası, «İnsanın doğal gereksemelerini en iyi imde karşılamak için, bilimlerden, güzel sanatlardan, meslek gruplarından geniş ölçüde yararlanmak; bu bilgileri yaymak, geliştirmek, çoğaltmak bir sözcükle her 3 alandaki bireysel çalışmaların bileşimini yapmak, evrensel kılmaktır.»

Aydınların Görevi, Hürriyet ve Bireycilik, Mülkiyet, Hangi Sınıfın Adamı, Sosyalizm gibi konuları kitabın ana bölümleri arasında sayabiliriz.

Yeni Hıristiyanlık nedir? Bütün ulusları erince kavuşturacak olan yeni bir din. Dünya ürünleri bütün insanlarındır. Bilginler, sanatçılar, sanaviciler elele verip halkı yükseltmelidir. Cennet'e gitmenin tek yolu vardır : Acıları dindirmek; yoksulluğu ortadan kaldırmak; yoksul ve geri-kalmış sınıfları kafaca, gönülce, yaşamca yükseltmek..

Saint-Simon'un dini, görüldüğü gibi tüm aktöreye da-

yanır : «Birbirinizi seviniz!» Birinci kural budur.

«Musa, insanlara kardeşlik vadetti; İsa, bu kardeşliği hazırladı; Saint-Simon ise, onu gerçekleştirmeye çalıştı.» (D'Eichtal)

«Toplum rakip sınıflara ayrılmıştır, kimi gericidir o sınıfların, kimi ilerici... Çalışanlar, neden aynı grubun insanı olduğunuzu farketmiyorsunuz? Neden sınıfınızdan kaçıyorsunuz? Çalışanlar tutumlarını değiştirmeli, sınıflarına özgü görevlerine sıkı sıkıya bağlanmalıdır... Hürriyet nedir? Kendini kollektif hayattan ayırmak, ona karşı zırhlanmak mı? HAYIR! Gerçek hürriyet bu eyleme katılmak, gereksemelerini gidermek, yetenek ve olanaklarını geliştirmektir : Topluma yararlı olacak yetenek ve olanaklarını.»

İnsanlık tarihi, şu örneklerle doludur : Kölece rahatlığı çocuklarına miras olarak bırakmak isteyenler, ergeç bu rahatlığın (!) içinde eriyip gitmişlerdir.

Bu nedenden ötürü, Lykurgos'un Hayatı (**) ve Saint-Simon (**), başucu kitapları arasına girecek nitelikte, ilginç ve okunması gerekli yapıtlardan sadece ikisidir bugün.

(*) Lykurgos'un Hayatı : Plutarkhos. Çev. S. Eyuboğlu - V. Günyol; önsöz ve notlar : A. Erhat. (Çan Yayınları-45) İST. 1967, 80 s., 4 L.

(**) Saint-Simon : Çev. Cemil Meriç. (Çan Yayınları-46) İST. 1967, 144 s., 5 L.

Olaylar Yorum İstemez

(13.3.1968 — 15.4.1968)

Oğuz Arıkanlı

13. İşcan'ın cenazesi bugün kaldırılıyor (Manşet — Bayram gazetesi)

14. İhtilâller, otoriteyi her kademede tahrip eder. Bazı zihinler otoriteyi hiç istemiyeceklerdir (Demirel — Anadolu Ajansı)

15. Başbakanın son demecini gerektiren nedenleri çözemediğimizi saklayamıyacağız (Nadir Nadi — Cumhuriyet) Zehir dolu variller sel suları ile Ankara'ya yayıldı (Manşet — Milliyet)

16. Deraliyye — 16.3.1336 — Ankara, Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine : Bu sabah Şehzadebaşı karakolunu İngilizler basıp oradaki askerlerle müsademe ederek neticede şimdi İstanbul'u işgal altına alıyorlar. Beyan-ı malûmat maruzdur) Manastırlı Hamdi — 40 Yıl Önce Sütunu — Cumhuriyet)

17. Devri Süleyman oyunu, Devri Küheylân oldu(Gazeteler)

18.Çanakkale Zaferinin 53. yıldönümü bugün törenlerle kutlanıyor (Gazeteler)

19. Gaziantep — 35 otobüsle dönen 1400 hacıyı Vali Hayrettin Ersöz, Kilis Kaymakamı ve Emniyet Müdürü Osman Nuri Gezmen karşılamışlardır (Cumhuriyet)

20. At yarışlarında yeni bahisler yürürlüğe girdi (Spor Sayfaları — Gazeteler)

21. Makine ve Kimya Endüstrisi 1961 - 65 döneminde par-

lâmenter olup da seçim kaybedenlere hâtıra tabanca verecektir (Akşam)

22. «Devr-i Süleyman» için bu defa savcılık soruşturma açtı (Manşet — Ulus)

23. Bulgaristan'la göç anlaşması imzalandı (Manşet — Gazateler)

24. Bugüne ve yarına bakarken kötümserliğe hiçbir sebep olmadığını bunun tam tersine her sahada ümitlerimizi haklı çıkaracak delillerin memleket sathında ve milletimizin kalkınma azmi ile meşbu ruhunda tecessüm ettiğini görmekteyiz (Demirel — Basın Toplantısı'ndan)

Türkiye Milliyetçi Kuruluşlar Bursa İstişarî Toplantısı başladı. Abdülhamid devri övüldü, Anayasa yerildi (Manşet — Gazeteler)

25. Komünist Çin'de matbua, barut var, fakat medeniyet yoktur (Ergun Göze — Bursa Toplantısı'ndan)

İslâm câmiası ilim, fen ve her bakımdan geri kalmıştır (Alâettin Yılmaz — Bursa Toplantısı'ndan)

Burdur'da İmam - Hatip öğrencileri Fen derslerini boykot ettiler (Gazeteler)

Özlenen Kaptan : Şeref Has (Kapak Yazısı — Fotospor)

26. Kitap denilince akla, Kur'an-ı Âzimüşşan gelmelidir - Arap Âleminin mağlûp olmasının asıl sebebi, Başkan Nâsır'ın mason olmasındandır - Alkış, Yahudi icadıdır (Bursa Toplantısı'ndan)

Demokratik rejim için başarısız ve inançsız iktidarlar en büyük tehlike kaynağıdır. Buhran ve ihtilâllerin baş sorumluları da bunlardır (Bölükbaşı — Kırşehir Açık Hava Toplantısı)

27. AP Grupu servet bildiriminin kaldırılmasını kabul etti (Gazeteler)

28. 1969 Mart vadeli 50 - 100 kupürlü 200.000 liralık ta-

sarruf bonomu 46.000 liraya satıyorum (Küçük İlânlar — Ulus)

29. Sadece «Allah» demekle, bir sefalet odasında filit sıkmışçasına meydana bu kadar bit, tahtakurusu, çiyan ve akrep çıktığına ve bunların hepsi birden kendi öz hayatlarının tehdit altına girdiğini haykırdığına göre, kurbanı olduğumuz Allah, sana hamdederiz (Necip Fazıl Kısakürek — Bugün)

30. Türkiye'de ilk defa böbrek nakli yapıldı (Manşet — Gazeteler)

31. Beyinleri, Moskof lâboratuvarında bir et külçesi haline getirilmiş birkaç sosyalist soytarı - biz yem aramak için uçan kuşa komünist demiyoruz - imanlılar toplantısı - Allahlıların Allahsızlara karşı bir şahlanış toplantısı - Lenin şapkalılar elbette ki öğretmenin eseridir (Ankara İkinci Şahlanış Mitingi'nden — Gazeteler)

31 Mart Vakası sarayın himayesinde o devrin hürriyetçilerine karşı olmuştu (Çetin Altan — Akşam)

1.4. Türkiye'de 1.847.674 kişinin ana dili kürtçedir. Ve bunlardan 1.135.416 kişi Kürtçeden başka dil bilmemektedir. Arapça bilen 347.690 kişiden ise 211.783'ü Türkçe konuşamamaktadır (Olayların Ardındaki Gerçek — Cumhuriyet)

2.4. Kesif sis Boğaz'ı altüst etti (Gazeteler)

3.4. Siyaset içinde yoğrulmuş olduğumuz halde, vatanımızın yetiştirdiği sizin gibi nadir örneklerle kendimizi topluyoruz (İnönü — Yargıtay Başkanı'na Yargıtay'ın 100. Kuruluşu nedeniyle yolladığı mesajdan)

4.4. Mısır'da dansözler kalçalarını fazla titretemiyecek (Dış Haberler Servisi)

5.4. Sayın Reisicumhurumuz Mekke'ye İhramlı olarak gelmiş, Kâbe-i Muazzama etrafında 7 kere dönmüş, Kâbe'nin

içinde 8 rekât namaz kılmış, sonra Safa ile Merve tepeleri arasında yayan olarak tam 7 kere gidip gelerek Say yapmış ve böylece UMRE ibadetini tamamlamıştır (M. Şevki Eygi — Bugün)

«Devrim» kelimesinden zaten milletin büyük çoğunluğu tiksiniyor (Kadircan Kaflı — Tercüman)

6.4. Adâvet etmek istersen kalbindeki adâvete adâvet et: Onun ref'ine çalış (...) Eğer düşmanlık etmek istersen; kâfirler, zındıklar çoktur, onlara adâvet et (Bugünün Hikmeti — Bugün)

7.4. Ne diye burjuva batı cumhuriyeti yerine proleter rejimi kurmamıştır? «Şenlik 68» in içyüzü bu! Bal gibi Aybar'cılık (Falih Rıfkı Atay — Dünya)

8.4. Kocasının ihbarı üzerine Gönül Turgut sevgilisi ile basıldı (Manşet — Gazeteler)

9.4. Evet efendim! «Levend» (d) ile yazılır, (t) ile Levent yoktur. Benim de Cevad ismimi (t) ile yazmak cehaletinde bulunanlar var, fakat ben nüfus kâğıdıma dahi (d) ile yazdırdım (Ulunay — Milliyet)

10.4. Bugün bacanaklarla spor toto oynadık. Gazeteler onlarda kaldı (O. Arıkanlı)

11.4. Yani sizin anlıyacağınız, yediğimiz içtiğimiz şeylerin çoğu dinen bozuktur (M. Şevket Eygi — Bugün)

12.4. 26 Dernek birleşti... Gericiliğe karşı «Türkiye Devrimciler Güçbirliği» kuruldu (Manşet — Cumhuriyet)

Erkek katiyen yüzüne vurmadan ve hiçbir tarafını incitip zedelemiyecek şekilde karısını dövebilir. Biz buna dayak mı diyeceğiz? Buna hafif bir fiskeden başka ne denir? (Şûle Yüksel Şenler — İslâmiyette kadının yeri Fatih Konferansı'ndan)

13.4. Semiramis, camda «zıpzıp»ı görünce bir feryat kopardı ki sormayın, «Sevdim seni hayatım! Sevdim seni tat-

lım! Mine'min tıpkısı» diye söylenip duruyordu (Semiramis Pekkan'la röportajdan — Ses)

14.4. Celâl Bayar «Hizmet-i vataniyye» maaşı istedi (Manşet — Son Havadis)

Hırsızlar artık «cop»la değil, şua ile bulunacak (Manşet — Tercüman)

15.4. Solcular Türkiye'de küçük bir azınlıktan ibarettir. Bu sebeple onlar millî iradeye inanmazlar (Turhan Feyzioğlu — Gaziantep Konuşması'ndan)

Bir ciddi işe teşebbüs ettikten sonra, onu tamamlamaya vakit bulmadan ayrılmak kaderimiz olmuştur. (...) Bütün halk tabakası süt fabrikasından yararlanacaktır. Tam ortanın solunda bir düşünüş ve tam ortanın solunda politikasının bir eseri Kars'ta kendisini gösterecektir. (...) bizim başlıca rakibimiz solumuzda bulunan TİP'dir. (İnönü — Kars CHP İl Kongresi Mesajı'ndan)

TRT tarafından düzenlenen Türkiye Liseler Arası Bilgi Yarışmasını İzmir Hava Lisesi kazanmıştır (Gazeteler)

Asılları gibidir. O.A.

Son baskı tarihi : 30.4.1968

ÇAN YAYINLARI'NDA

Cavit Orhan Tütengil

AĞRI DAĞINDAKİ HOROZ

(Derlemeler)

4 lira

o

YENİ UFUKLAR'IN

Tek dayanağı aboneleridir.

YENİ UFUKLAR'A

abone bulunuz.

o

İyi plânlanan ve yürütülen
bir reklâm ve tanıtma faaliyeti
bir müessese için
masraf kapısı olmaktan çıkar;
karşılığını kat kat getirir.

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

YENU : 241 —- Basın 16637-8

200 Kuruş